

Злочин проти жертв Голодомору

У вівторок 2 квітня Верховна Рада не проголосувала за включення до порядку денного 2 сесії ВР VII скликання проекту постанови “Про 80-ті роковини Голодомору в Україні та вшанування пам’яті жертв геноциду української нації”. Регіонали й комуністи провалили постанову про вшанування 80-х роковин Голодомору: “за” проголосувало 210 із 422 народних депутатів, зареєстрованих у сесійній залі. Ось результати голосування: пропозицію підтримали 26 депутатів-регіоналів, “Батьківщина” — 89, “УДАР” — 39, “Свобода” — 36, та 20 позафракційних. КПУ не дала жодного голосу!

Після того, як рішення не було ухвалено, депутати від опозиції встали біля своїх робочих місць і почали скандувати: “Фа-ши-с-ти!” Потім оголосили хвилину мовчання за жертвами Голодомору. Усі депутати, окрім комуністів, вшанували жертв стоячи. Після цього голова Верховної Ради поставив на переголосування пропозицію про внесення цього проекту постанови до порядку денного ВР. Але рішення знову не ухвалили: “за” проголосувало 215 депутатів із 422, зареєстрованих у сесійній залі. Як уже повідомлялося, відповідний проект постанови “Про 80-ті роковини Голодомору в Україні та вшанування пам’яті жертв геноциду української нації” зареєстрували у Верховній Раді лідери опозиційних фракцій О. Тягнибок, А. Яценюк, В. Кличко та ще два депутати. У пояснювальній записці до проекту постанови зазначено:

“2013 року виповнюється 80 років із часу вчинення геноциду проти українського народу — Голодомору 1932—1933 років. Це безпрецедентний злочин у світовій історії, бо штучний голод був спрямований не лише на фізичне знищення українців: комуністичний режим прагнув знищити саме українство, позбавити українську націю її волеюбного духу, її ідентичності, зламати їй хребет, поставити знесилені голодом, страхом і відчаєм українців на коліна, викоринити навіть думки про свободу та власну державу.

За висновками Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАНУ, в Україні внаслідок Голодомору загинуло понад 3 млн 940 тис. осіб.

Україна пройшла тривалий шлях відновлення національної

пам’яті про трагедію 1932—1933 років. І Закон України “Про Голодомор 1932—1933 років в Україні” став підсумком багаторічної дослідницької діяльності авторитетних українських і закордонних учених. Оцінки Голодомору 1932—1933 років в Україні як геноциду ґрунтуються на великому масиві наукових досліджень, сотнях тисяч архівних документів і спогадів тих, хто вижив під час Голодомору.

З іншого боку, варто наголосити, що класифікація українського Голодомору як злочину геноциду, що спирається на ґрунтовну фактологічну базу, аж ніяк не є запереченням злочинного характеру дій комуністичної влади, що спричинили масову загибель селян інших національностей на території РСФСР та інших республік СРСР.

Нині перед усім українським суспільством стоїть завдання глибокого осмислення причин, характеру, масштабу трагедії, гідного вшанування пам’яті про мільйони наших співвітчизників. Лише така позиція — позиція пам’яті і вшанування жертв — гарантує неможливість повторення подібних трагедій у майбутньому.

За соціологічними дослідженнями, які, зокрема, проводять соціологічна група “Рейтинг”, близько 60 % громадян України вважають Голодомор 1932—1933 років геноцидом. Тож пам’ять про цю трагедію є важливим чинником консолідації суспільства.

Проте в останні роки увага державних органів до відновлення національної пам’яті та вшанування пам’яті жертв Голодомору 1932—1933 років зменшилася. Більше того, мають місце спроби, провокативні за своєю суттю, заперечити Голодо-

мор і виправдати його організаторів.

Тому актуальним є забезпечення гідного вшанування пам’яті жертв Голодомору у 80-ті роковини трагедії, що і визначає необхідність ухвалення цієї постанови.

Метою проекту постанови є забезпечення належних організаційно-правових умов для вшанування на державному рівні пам’яті жертв Голодомору 1932—1933 років у 80-ті роковини трагедії.

Проект постанови передбачає оголосити 2013 рік Роком пам’яті жертв Голодомору, провести в листопаді 2013 року парламентські слухання щодо злочинів тоталітаризму в Україні. Також проектом передбачено рекомендувати Кабінету Міністрів України, центральним органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування провести заходи з ушанування пам’яті жертв Голодомору 1932—1933 років в Україні. Зокрема передбачено рекомендувати Кабінету Міністрів України розробити і затвердити план заходів у зв’язку із 80-ми роковинами Голодомору 1932—1933 років в Україні, а також розробити загальнодержавну програму з дослідження Голодомору та увічнення пам’яті його жертв. Міністерству освіти і науки, молоді та спорту України передбачено рекомендувати провести в навчальних закладах Уроки пам’яті, інші тематичні заходи, Міністерству закордонних справ — продовжити роботу щодо міжнародного визнання Голодомору геноцидом українського народу, Державному комітету телебачення та радіомовлення України — забезпечити висвітлення у ЗМІ заходів, присвячених цим роковинам, організувати тематичні радіо- та телепередачі. Органам місцевого самоврядування передбачено рекомендувати вирішити питання щодо демонтажу пам’ятників і перейменування топонімів, пов’язаних з особами, причетними до організації голодоморів і масових політичних репресій в Україні”.

Вл. інф.

Вшанували пам’ять Миколи Міхновського

31 березня виповнилося 140 років від дня народження одного з основоположників українського націоналізму Миколи Міхновського.

Пам’ять видатного українця патріотична громадськість столиці вшанувала покладанням квітів на його могилу на Байковому цвинтарі та зібранням в актовому залі Конгресу Українських Націоналістів.

30 березня масовий захід, присвячений Миколі Міхновському, влаштував створений понад рік тому одеською “Просвітою” Український народний університет.

х х х

У Прилуках Чернігівської області активісти ВО “Свобода” відзначили ювілей Миколи Міхновського.

У вшануванні уродженця Прилуцького краю, ідейника самостійності України взяли участь сотні українців. До заходів долучилися народні депутати України свободівці Ірина Фаріон, Андрій Міщенко, Руслан Марцінків, Ігор Янків.

Націоналісти пройшли маршем від Прилуцької районної ради вулицею Київською до пам’ятника Тарасові Шевченку, що в центрі міста. Активісти несли плакати, на яких заповіді з Декалогу українського націоналіста авторства Миколи Міхновського. По завершенні ходи на площі біля пам’ятника Шевченкові відбулося вшанувальне віче. Воно розпочалося молитвою за душі борців за волю України. Службу очолив настоятель Собору Різдва Пресвятої Богородиці (УПЦ КП) протоієрей о. Віталій Юрочко.

Виступаючи на вічі, народний депутат України Руслан Марцінків зазначив: “Надважливо нині пам’ятати, що саме Прилуччина

стала батьківщиною Миколи Міхновського. Колискою українського націоналізму є Велика Україна. І хоч би що там говорила українофобська влада, тут живе український дух, тут плекається українське майбутнє, тут живе код нації”.

Перед громадою виступив лідер гурту “Тінь Сонця” Сергій Василюк, який наголосив: “Прилучани мають пишатися тим, що подарували Україні Міхновського. Нам необхідно продовжувати справу видатних українців, беручи приклад із таких постатей, як Микола Міхновський, Іван Луца, Іван Мазепа”.

У рідному селі Міхновського — Турівці, нині Згурівського району Київщини, 5 квітня відбудеться урочистості з нагоди відкриття пам’ятника видатному українцю. У заходах візьмуть участь представники місцевої влади, національно-демократичних партій і організацій, науковці. Початок о 10.30.

Їхати до села Турівка з Дарницького автовокзалу (неподалік станції метро “Чернігівська”) маршруткою Київ—Турівка. Для тих, хто їхатиме своїм транспортом: треба рухатися автотрасою через Бориспіль, Березанку, Згурівку.

Інф. “СП”

Від Запоріжжя до Карпат

Як ми й повідомляли, 25 березня Олег Ткаченко та Іван Сажнев розпочали другий похід у рамках акції “Січковий Шлях “Просвіти” — з Києва до Говерли (відстань — 692 км) через Київську, Житомирську, Хмельницьку, Тернопільську й Івано-Франківську області.

Пробираючись крізь снігові замети, долаючи перші кілометри, наші запоріжці дісталися села Гореничі (Київська обл.) — першого пункту відпочинку. Потім, завітавши до Коростишева, Стрижівки, дійшли до Житомира, де відбулася прес-конференція, зустріч з активом місцевої “Просвіти”. Олег Ткаченко та Іван Сажнев відвідали могилу Миколи Сіборського (автора відомого філософсько-політичного твору “Націократія”), якому цього дня виповнилося 115 років.

Далі рушили до Хмельницької області. Дорогою в населених пунктах зустрічалися з дітьми, вчелями, просвітянами, запрошували всіх долучитися до Всеукраїнської Молитви за Україну та швидшого наведення порядку в нашій державі (молитимемося за Україну в неділю 21 квітня з 8.00 до 10.00 в усіх куточках нашої держави).

Дорогою мандрівники у рамках посполитого рушення від одного до мільйона записують добровольців до Армії Порядку, зокрема до Корпусу Житомир. Всюди їх тепло та гостинно вітає місцеве населення.

Аліна ЄГОРОВА,
прес-центр 300 “Просвіти”
Фото **Юрка ГРАДОВСЬКОГО**

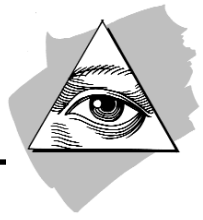
Незабутній Олесь Гончар

2 квітня 2013 року у виставковому залі головної експозиції Меморіального комплексу “Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941—1945 років” відбулася презентація виставки “Історичні постаті ХХ століття: Олесь Гончар”, присвяченої 95-річчю з дня народження письменника. Це міжмузейний проєкт, адже співзасновниками виставки крім Меморіалу є: Національний музей літератури України, Дніпропетровський національний історичний музей ім. Д. І.

Яворницького, Центрального державного архів-музею літератури і мистецтва України, Національна спілка письменників України та інші державні установи. В основі виставки — значний масив матеріалів із родинного архіву митця, який люб’язно передала дружина Олесь Терентійовича — Валентина Данилівна. Серед матеріалів виставкового проєкту — документи, рукописи, малюнки, фото, меморіальні речі, сторінки “Щоденників”, книжки, нагороди. Тут і вдячні відгуки сотень читачів, які пізнали у героях творів письменника себе, своїх сусідів, родичів, тут і чорні відмітки “цензорів” щодо вибухового роману “Собор”, і свідчення заслуженої слави від народу та держави. У наступному числі “Слова Просвіти” ми розповімо про цю та інші події, які відбулися 3 квітня, у день народження Олесь Терентійовича Гончара.

На знімку: В. Д. Гончар, директор Меморіального комплексу Іван Ковальчук, міністр культури Леонід Новахатко та правнуки письменника Данило і Дем’ян.

Фото і текст
Олександра ЛИТВИНЕНКА

Олег ЧОРНОГУЗ

Сьогодні, як ніколи, стоїмо перед вибором: бути незалежній Україні чи ні?! Ми, українці, врешті-решт маємо усвідомити, чи ми не отара покірних овець, не череда, якій тільки й залишилося добровільно всунути нерозумну голову в черговий московсько-імперський витвір — Митний Союз. За вивіскою якого на недалекому обрії вже видніються Соловки і Колима. З єдиною державною мовою — українською, де тільки наглядачі й вертухаї розмовлятимуть “регіональною”. І гавкатимуть пси по той бік колючого дроту на холодні дощані бараки. Нескорених і непокірних чекає поетапне ешелонування до Сибіру, а українську молодь призовного віку “марш—кидок” у “гарячі точки” імперії. Чи то до кавказьких вільнолюбних народів, чи то до Індійського океану.

Напередодні насильного втягування усіх нас на московському налігачі у чергове імпер-утворення ми маємо визначитися: чого ми, українці, хочемо?

Вчора нашою головною проблемою були зовнішні вороги, нині до них приплюсувалися внутрішні: промосковські колабораціоністи, завербовані агенти, політичні пристосуванці, аморальний постколоніальний набрид, а ще — стецькомислителі. Поміж них чимало вчорашніх. Вчорашні й досі не можуть зорієнтуватися, патріотами якої держави вони є. А от претендент на “собираніє ісконно русских земель” — еРеФ має чіткий орієнтир: Україна. За будь-яку ціну! Інакше імперії, як канцелярія пише, не відбудеться. Розпадеться і пропаде, як свого часу СРСР. Тому еРеФ нині так активно, нахабно, безсоромно, твердо й упевнено крокує від Сходу до Заходу територією нашої держави під кодовою назвою “русскій мір”. Наступаючи на українство — від мови до церкви — двома експансивними фронтами: через москвинський патріархат і другу державну, а точніше — єдину “регіональну” мову від “молдована до фіна”.

По той бік нашого кордону (з півночі і півдня) сьогодні не залізна завеса, як це було на Західному кордоні в часи СРСР. Наш кордон швидше за все символічний, і одразу за ним — Кавказький хребет та абхазько-осетинсько-дагестанські гори і “гарячі точки”, які старшому поколінню українців постійно нагадують жевріючий вулкан, із котрого в будь-яку мить може вивергнутися магна кольору людської крові. В ім’я чого? Того ж “отечества”. Звісно, для українця — чужого. Але йому, українцеві, в Україні щодня вбивають у голову думку, що те “отечество” братнє, і народ братній. Тільки не “по-братньому” з українцями поводитися. Але то інша, мовляв, сторона медалі. І ми все одно “єдиний народ”. І мова в нас однакова. От тільки не зрозуміло, чому ж тоді нам нав’язують якусь другу, державно-регіональну, якщо й мови у нас однакові? Але це між іншим. Ми — про сьогоднішню ситуацію в державі Україна, коли українців уже вдома називають не мазепинцями, не бандерівцями, а “свідомістами”. “Свідомісти” Заходу, мовляв, уперто відстоюють свою ідентичність, рідну історію, українську мову і 5-ту графу і дуже хочуть в Європу. Українці Сходу хочуть чи не хочуть,

Напередодні...

Останні місяці 2012 року і початок 2013-го мені особисто нагадують дві відправні точки. Перша — це гора, на якій сидять тимчасові можновладці на чолі з президентом і хатнім спікером Верховної Ради. Друга — підніжжя тієї гори, під якою зібралася українська провідна верства, розколота на кілька кланів, і масово дезорієнтований нею та постійною московською пропагандою народ — і на Заході, і на Сході. Якщо на Заході для більшості орієнтир давно визначений — тільки Європа і демократія, права людини і верховенство права — й третього не дано, то Схід і Південь України в роздумах, згадують Радянський Союз із дешевою ковбасою, комунальними послугами, безплатними освітою та медобслуговуванням, майже безкоштовними квартирами... Однак нині сировинна Російська Федерація — це вже не Радянський Союз “народів-братів”, скажімо, за останніх десять “брежнєвських”, а не “сталінсько-беріївських” літ.

а наче загипнотизовані, оглядаються на братні обійми, наче кролики на пашу пітона. Деякі російські губернатори вже сьогодні пропонують своєму президенту Путіну викоринити “свідомістів” із Карпатських гір і переселити 7 млн українців на Далекий Схід, щоб вони там розчинилися поміж китайців. Російська Федерація, нарешті, мала б спокій. Українська мова, київськоруські традиції, історія, національні герої вже ніколи б не висли на плечах русифікованої вщент України, яку Москва зможе поглинути “русскім міром” і Митним Союзом.

Таку неординарну ситуацію в Україні чудово розуміють і росіяни, які пов’язали свою долю з нашою державою чи в ній народилися. Особливо тривожний наш час, коли на Півдні України і в Криму як гриби, з’являються “русскіє общества” — легальна агентурно-провокаційна шовіністична братія. Адже тільки у нас можна випустити на волю московських розвідників (шпигунів), які постійно займалися підривною діяльністю проти України. Вдавати з себе короткозорих і не бачити антиукраїнських російських організацій, які, також легально, діють у нашій державі й утримуються на кремлівські гроші. Бо в Москві на агентуру гроші є, а на російські школи в Україні — нема. Російські школи в Україні утримують українці. Хоча діаспори всього світу зберігають свою мову, культуру при громадських організаціях, церквах, підтримують благодійними фондами.

Але... Згадаймо шабаші шовіністичних організацій, які безкарно і нахабно діють через дорогу від СБУ. Вбивають українського студента Чайку, б’ють в Одесі демонстрантів, що відстоюють своє право розмовляти україн-

ською, цинічно рвуть паспорт корінного одесита, який розмовляв державною в центрі Одеси і все це — безкарно. А чого ж дивуватися, якщо на чолі силових структур та й в охороні самого президента — вчорашні громадяни Російської Федерації, які у правовій державі не те що не змогли б отримати високих посад, а навіть громадянства, бо не вивчили державної мови. В Україні ж це норма. Відверто антиукраїнські організації легально підривають підмурки нашої державності, діючи під гаслами і заклинами “За єдину Росію!”. Про ментальність двох народів, звісно, у їхніх програмах ані слова і, само собою зрозуміло, що ніде не наголошується, що за характером ми два різні народи.

Із цим ніяк не можуть погодитися ті, які на словах називають себе “братами”, а в чужій хаті вони поведуться, як загарбники під час окупації, відтісняючи на задній план, на маргінес, або взагалі на історичний спочинок і поступове відмирання усе те, що належить корінному народові.

Українці у своїй більшості стають зневаженою меншістю на власній землі. Це майже трагедія. Шовіністи домашні й заїжджі (Корнілов, Затулін, Говорухін) сьогодні, як ніколи, морально розстрілюють нашу українську молодь на інформаційних неоголошених війнах. Після таких психічно-інформаційних атак, зубоскальства над усім українським, юнь сідає за словники іноземних мов, щоб втекти світ за очі. Зневажені в рідній державі, де уряд і президент фактично нічого не роблять для захисту державності, а тільки постійно підв’язуються до налігача до московських агентів на кшталт Д. Табачника, В. Колесніченка і їм подібним колям левченкам, бездумно плетуться невідомо куди,

втративши всі життєво політичні орієнтири.

Осміяна і зневажена молодь змушена сприймати вчорашні псевдоціннісні колонізаторів і соромитися сама себе. Вона так само починає думати, що все рідне вузконціональне: національні ідеї, громадянські позиції, погляди. Засліплена ілюзіями розжево-омріяного закордоння, частина молоді (якщо не більшість) намагається з власної держави і рідних батьків взяти по максимуму і виїхати туди, де їх ніхто, як правило, не чекає. А якщо вони, потрапивши в лабеті політичних флібустьєрів, приймуть чужі традиції, помінявши релігію чи національність, то вже не почують національних згуків чи сигналу SOS, не відгукнуться на них, не повернуться до рідних пенатів, хай навіть рідна колись земля потребуватиме допомоги.

Ми — нація вуличних бунтівників, рефлекторного бігу за натовпом та іноді бездумних крикунів слова “Ганьба!”, як відлуння від кинутого у наші душі сумніву на майдані провокатором.

Ми можемо піднести свого вождя до небес, найменувавши його Месією і, на догоду ворогам нашим, надкусивши яблуко розбрату, розіп’ясти його власноруч, і власноруч витесати для нього ще й важкий пожиттєвий хрест. Нам мало затаврувати: “політичний труп”. Ми ще й хочемо його помацати власними руками, щоб сказати:

— А його таки отруїли, він таки помер!

І тільки після цього зронити голубу слюзу співчуття і, воскресивши в своїй уяві справжні діла його, посмертно канонізувати, оголосивши святим і безгрішним.

Моє життєве кредо у творчості: бути завжди справедливим. Але це не означає, що я не усвідомлюю того, що можу помилятися, що не всі мої гіпотетичні прогнози справджуються. Мабуть, саме тому мені інколи й друзі-приятелі (без лапок) пишуть, що вони не можуть надрукувати той чи інший матеріал. Або він зарізкий, або головний редактор не думає так, як я. Господи, та хай він думає і пише, як хоче. Але хай дасть можливість надрукуватися і мені. Так, як я думаю. Можливо, справді помиляюся. Але мені такої можливості не дають і відповідають листовно, що не поділяють моїх думок чи поглядів. До речі, поміж цих “неподільників” чимало моїх однодумців, але деякі з-поміж них ходять із застережно нажитою катарактою на очах чи політичною короткозорістю й суб’єктивністю і перед собою бачать лише “темники” імені Віктора Медведчука. Не друкуючи мене, вони позбавляють мого читача — моїх прихильників чи недругів — права на коментарі чи дискусію. Один із цих добродіїв, сором’язливо підписавшись під листом своїми ініціалами, повідомив мене, що в них на оці інші орієнтири й інші, очевидно, вожді на даному історичному етапі життя вчергове обдуреного народу. Можливо, цей добродій прозорливіший за мене. Можливо, він український Нострадамус (я не відкидаю такої думки) і час, який ще прийде до всіх нас, розставити, нарешті, всі крапки над “і”... У такому випадку, панове добродії, дайте мені можливість... помилитися. Хай про мої

сьогоднішні помилки скаже майбутнє, а не ви, шановний пане добродію. Але якщо в тому майбутньому виявиться, що я таки мав слушну думку, то хай хоч душа моя заспокоїться, якщо раптом потраплю передчасно у кращі й справедливіші світи. Не замінюйте такими листами вчорашні “темники” Медведчука, котрі якраз і ліквідував саме Месія, якого саме ви і підносили до небес, щоб спочатку записатися в його попутники, а тоді, як Іуди, кинути його, не дочекавшись навіть перших півнів, помчати, задержавши переменно хвіст до інших тимчасових месій. Саме тому на завершення хочеться не сказати, а закричати на всю Україну і мільйонний раз словами великого Кобзаря: схаменіться, брати мої! Киньте, як шапкою, об землю своєю гординою, вгамуйте, нарешті, свої амбіції і нині, напередодні, коли Україна уже майже повністю в лещатах нашого “вічного брата” (принаймні мовно й економічно) і сусіда, згуртуймося в одне ціле! Саме нам і тільки нам, належить ця земля від Київської Русі до сьогоднішнього дня. Ми — українці, якби нас десь там не називали, хохлами чи малоросами. Усвідомте себе і станьте повноправними й повноцінними господарями на своїй землі, і дайте зрозуміти всім прибульцям, які не хочуть розділяти наших поглядів і наших національних цінностей, що вони тут тільки тимчасові гості. А чи бажані?! Все залежить від їхнього чину на нашій землі і нам визначати, чи вони гості, чи дикуни, чи цивілізовані й підступні окупанти, у пір’ї голубів чи в шкурі біблійських овечок. Це наша національна ідея і це наша вимога на даному історичному етапі: або ми піднімемося знову вгору, як у 1991 році, або опустимося вниз, як опускалися в часи, коли “самі себе звозували” московською зброєю...

Не хочу бути чорним пророком. Молю Бога, щоб я помилився в усіх своїх розмислах про перспективи. Але чудово знаю московську ментальність — ментальність орди. Орді постійно потрібні чужі землі, чужі народи і руйнування чужих традицій, культур і нав’язування своєї, яку вона інтернаціонально збирала — від усіх потрошку, починаючи від мови і завершуючи творцями її великої літератури.

Не хочу навіть подумки гіперболізувати “братів” — москвинців. У кожного народу свої квіслінги, свої яничари й манкурти. Позаздрьмо Московії — нема у них аж таких аморальних покидьків, як у нас колесніченки, толочки, чаленки, вітреники, бузини... я певен — нема, не було і не може бути. Мабуть, жоден народ не зможе такими “похвалитися”, в жодній державі світу не ганьблять так національних героїв, як це роблять у нібито незалежній Україні. Це в нас паплюжать справжніх синів і дочок нації — тих, що боролися за волю і незалежність своєї держави, полягли на полі бою героями, поклавши на вівтар любові до Вітчизни свої молоді літа. Дай Боже, щоб у подальшій нашій світлій перспективі цей послид зрадництва назавжди шез і з нашої політики, і з нашого життя. А нинішній владі і політикам хочеться побажати здорового глузду: не йдіть в історію ганьби і презирства народу, який таки сам вибрав вас на свою голову.

Борис Грінченко у спогадах батька та дружини

Антоніна МОВЧУН, канд. пед. наук, зав. НДЛ грінченкознавства, доцент Київського університету імені Бориса Грінченка

Визначні історичні постаті стають ближчими до дослідників у спогадах їхніх сучасників. Тож у ювілейний рік Б. Грінченка звернемося до тих, хто знав його як людину, митця і визначного діяча — і цим самим наблизимо видатного українця до наших сучасників. Про Б. Грінченка згадували перших тридцять років щорічно, відгукуючись на річницю його смерті, — до сумнозвісного процесу СВУ. Із початку 30-х рр. письменника з ярликом буржуазного націоналіста викинули з українського культурного простору аж до 60-х років. За цей час загинули в таборах або вмерли ті, хто його знав. Тому найбільше спогадів знаходимо у пресі 1910—1930-х рр.

Маємо й чимало літературних портретів Б. Грінченка. Так, уже через рік після його смерті у Харкові вийшла книга М. Плевака “Життя та праця Бориса Грінченка” (Харків, 1911) — перший літературний портрет митця.

На жаль, спогади про Б. Грінченка ще й досі не зібрані в єдину книгу, деякі з них (і таких більшість) за сторічний термін їхнього оприлюднення ніколи не передруковувалися. Наша мета — зробити загальний огляд найважливіших або швидше найвідоміших із них.

Зі спогадів про Бориса Грінченка виокремимо дві групи: розповіді його рідних, близьких, друзів (перша група) та тих його сучасників, хто спілкувався з ним, співпрацював (друга група). У цій статті зупинимося на спогадах його рідних — батька Дмитра Яковича Грінченка та дружини Бориса Марії Миколаївни Грінченко (літературний псевдонім Марія Загірня).

У київському архіві родини Грінченків знаходимо спогади його батька Дмитра Яковича, що мав значний вплив на формування наполегливої вдачі Бориса. Дмитро Якович свого часу навчався у чеській гімназії м. Харкова. Але не закінчив її, пішов на військову службу. У чині штабс-ротмістра вийшов у відставку. Був високоосвіченою, працюючою людиною, мав багатющу бібліотеку світової класики.

Його спогади про сина пов'язані з першою біографією Бориса, написаною М. Плеваком. У листі до Марії Загірньої він прагне доповнити розповідь М. Плевака. Свої спогади батько зосереджує на дитячих літах Бориса. Він наголошує на таких рисах вдачі свого сина, як відповідальність і любов до книг. Борис рано навчився читати і був небайдужим до книг: “Читав Борис вчулється легко і скоро, заметивши хорошо буквы, он в один час понял, как складывать слова, и начал постепенно лучше и лучше читать, и в шесть лет бегло читал. Он не мог равнодушно видеть книги, где бы ни было, всегда набрасывался и погружался в чтение. Интересовался газетами, делая на них свои замечания, иногда очень курьезные, а иногда очень меткие. На седьмом году он мне преподнес стихи в четыре куплета по-русски, а как-то я дал ему Шевченко, еще до поступления в училище, начал писать по-малорусски. Очень жалею, что не удалось сохранить его детских писаний.”

До десяти лет я сам его готовил в гимназию, заниматься с ним было легко, у него была замечательная память и хорошие способности, и он скоро все усваивал.

Видя его в 8—9 лет, удивлялись, что живет в лесу, без сверстников и такой развитой и разумный мальчик”.

Дмитро Якович Грінченко підготував свого старшого сина до вступу в гімназію, одразу в другий клас. Колишній військовий, він виступив проти того, щоб Борис здобув цю професію, хоч місце в полтавському кадетському корпусі було виклопотане впливовими родичами дружини, а документи вже знаходилися у військовому міністерстві, тож у гімназію їх подали несвоєчасно. Оскільки місяць в гімназії вже не було, довелося віддати Бориса в реальне училище. І не на другий курс, як готували Бориса, а на перший.

Втрапивши сина, батько висловлює жаль, вважаючи помилкою те своє давнє рішення: “В корпус же на экзамен я не повез, как был против военной службы. А если бы поместил в корпус, то быть может был до сих пор жив и здоров, а честным человеком и работать на пользу другим везде можно”.

Зі спогадів батька важливими для дос-

лідників є відомості про вплив на молодого Бориса народників і забороненої літератури, його перший арешт і мужність, проявлену ним під час перебування у Харківській в'язниці. Помітивши зміни в поглядах сина, Дмитро Якович намагався розірвати дружбу Бориса зі студентом Харківського університету Костянтином Філіп'євим: “Не смотря на все мои уговоры, что подобные люди во многом ошибаются и не всегда кажущаяся правда согласна с истиною и что тогда только можно достигнуть искомого, когда сами люди нравственно изменяются к лучшему и будут честными, и уговаривал его, чтобы по крайней мере он не принимал никакого активного участия и что, столкнувшись с жи-

нью, жизнь скажет тебе другое. Ничего не помогало, он был совершенно под гипнозом освободителей. Филиппьев давал ему книги для распространения между учениками.

Одну книгу Борис дал товарищу Кудрявцеву, и эта книга попала на глаза его отца, а тот сообщил инспектору, и пошла история. От Бориса только требовали, чтобы он сказал, от кого получил книгу, его заперательство повлекло за собой арест и не смотря на все мои хлопоты и влиятельных родных, его тогда только освободили, когда сказал, от кого получил.

А сказал потому, что узнал, что Филиппьев скрылся с Харькова”.

Ці спогади ніколи не друкувалися, а зберігаються в рукописному варіанті в архіві письменника ІР НБУВ. Загальна тональність спогадів батька — це гордість за сина. Дмитро Якович пишається Борисом, його талантом, розумом та чесністю. Хоча впродовж життя стосунки батька і сина, як засвідчує їхнє листування, не завжди були рівними та спокійними.

Марія Загірня залишила на спогадах батька свій коментар. Вона зазначає, що батько намагався підкреслити своє панське походження. Насправді ж родина жила бідно: “Батько в цих своїх додатках та виправках до життєпису Борисового не завжди пригадує так, як діялося, старий дуже він, то пам'ять потьмарилася. Я знаю все далеко точніше від Бориса та від мамі. Але це все рідниці. Та ще батькові завжди хотілося показати себе багатшим, ніж він справді був, і панським. А воно справді було так, що сім'я бідувала, і грудочка цукру чи бублик були дітям великими розкошами. Так саме й цілі чоботи. Може, колись напишу про дитинство Борисове, а може, й ні — нащо ворошити те, що давно пережилося, нащо робити ці “розкопки” в минулому.

Філіп'єв виїхав за кордон, інші причетні теж повиїздили, і Борисові Микола Зімборський (брат у перших Борисові), що теж укучив з ним брав книжки у Філіп'єва, передав йому записку Філ. про те, що всі виїхали, і він може назвати квартиру. Борис назвав квартиру — приїхали — в її уже не було нікого, здається, навіть Філіп'єви виїхали швидко”.

Не менш цікаві спогади дружини Б. Грінченка про його ув'язнення та її розповіді про учительську працю, яку вона назвала “Школи, де вчителював Борис Грінченко” (1922). Достовірність своїх спогадів Марія Миколаївна підтверджує зізнанням: “Про це розповідав мені сам Борис”.

Марія Загірня у своїй розповіді про пере-

бування Б. Грінченка у в'язниці виокремлює його чесність і людську гідність, наголошує, що після ув'язнення шістнадцятирічним Борисом захоплювалися тодішні молоді інтелігенти.

“Може, навіть тодішнє сидіння в тюрмі почало руйнувати здоров'я Борисові, бо сидів він узимку в підземній холодній і мокрій камері, в арештантському вбранні: полотняні штани і сорочка та вітром підбитий халат. Мерз дуже, а годовано погано: звичайна арештантська їжа та ще дадуть солоної дуже страви, а потім не дають води. Починає гріхати в двері, вимагати води, тоді приходять “начальник” і каже: “Получите воду только тогда, когда признаетесь”. І так було не раз і не двічі, що доводилося або не їсти, коли страва була дуже солоні і голодувати, або, попоївши, гинути без води. Харківська тюрма здавна, ще з часів губернатора Кропоткіна вславилася тим, що в її важче було сидіти, ніж по інших тюрмах. Кропоткін звелів навіть віконця в “одинокках” чорною фарбою позмазувати. Може, його і вбито головним чином через той режим тюремний, що він заводив.

Та й моральний стан був тяжкий, бо не тільки “начальство” всяке вимагало, щоб він признався, але й батько. Одного разу батько сказав, що його викликав генерал-губернатор Лорис-Меліхов і звелів “добитися” від сина, щоб той признався. “Вы отец и должны показать свою отцовскую власть над сыном, а если не признается, то через 24 часа вы со всей семьей будете уже по дороге в Восточную Сибирь”. І от батько прийшов і розповів це Борисові: Борис не сказав. Тоді батько вдарив його. І це не допомогло. Борис тільки перестав йому відповідати. Тоді батько сказав присутньому тут “чинові”, що він може засвідчити Лорис-Меліхову, що він ужив усіх способів і що нічого не вийшло.

І треба сказати, що батько ніколи не простив би Борисові, якби він признався, бо це був би нечесний вчинок, а батько був абсолютно чесний чоловік. Але Борис того не знав, він думав, що батька доведено до одчаю і він справді вимагає від його зради, і це його мучило страшно.

Скажу більше: батько ж знав, що Борис брав книги у Філіп'єва, міг думати, що й цього разу він узяв там же, але ж він цієї ниточки жандармам не дав, він знав, що й небіж його, Микола Зімборський, “читает запрещенные

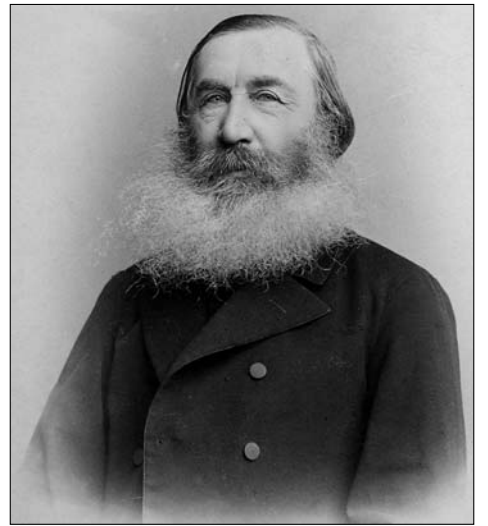

Марія Загірня (Грінченко)

книги” і що, напевне, бере їх звідти ж і Борис, але не випитував у нього, де він бере книги. Становище було дуже тяжке, і для Бориса воно могло скінчитися або хворобою, або засланням, якби не дістав він наразі до рук дозволу назвати квартиру. В результаті всього вийшло те, що серед молоді він став героєм (до мене слава про його героїстичну діюшла ще тоді, як я не була з ним знайома, років за три до знайомства з ним), а серед людей “благомыслящих” він придбав собі славу дуже погану, і як, вибувши рік на поруках у батька на хуторі, прийшов у Харків, то не міг знайти собі квартири; зачувши його прізвисько, господині не віддавали йому хати. Було навіть таке: “Мы социалистам не отдаем квартиры”.

Розповідь Марії Загірньої про ув'язнення Б. Грінченка ще не публікувалася.

Дуже детально Марія Загірня розповідає про вчительську працю Б. Грінченка. Вона

Дмитро Якович Грінченко

зосереджує увагу на умовах, у яких перебував молодий учитель, на його стосунках із учнями, їхніми батьками, селянами та сільською старшиною. Чесний, правдивий, сповнений людської гідності учитель не подобався тільки сільській старшині, тому що домагався прав для пригноблених мужиків. Тож доводилося міняти школи — більше року вчитель-правдолюбець не затримувався в жодній із них.

Перша школа в с. Введенському на Харківщині віддзеркалювала тогочасний стан народної освіти, рівень навчання сільських дітей. Розповідаючи про перебування Б. Грінченка в першій школі, Марія Миколаївна наголошує: “Глянув Грінченко і жажнувся: стіни пооблуплювані, всюди чорні павутиння; на стелі знати, що крізь неї текла вода, в долівці ями, кілька шибок вибито, двері не пристоять. Груба була вся облупана, ще й ріжок одвалився...”

Клас був завбільшки 42 квадратних аршин, а школярів десятків із сім. До того ж не було сіней, а через те діти роздгалися в класі і тут же стояла діжка з водою. Довелося поділити школярів і вчити одну половину до обіді, а другу по обіді. Діти приходили в “лапотках” і приносили на їх болото або сніг, а що в класі був не поміст, а долівка, то вона розмокала від принесеного болота або снігу і в класі ставало так грузько, як надворі”.

Борис Грінченко як учитель розумів роль рідної мови в навчанні дитини. Йому хотілося працювати в українській школі. Але села Тройчаті і Олексіївка (на Харківщині) були російські. Щоб мати змогу вивчати українську мову, збирати народний фольклор, Борис Дмитрович, працюючи в Тройчатому, винаймав помешкання за кілька верст від школи в сусідньому українському селі Чунишине: “Хоч умови життя були нелегкими, але заради того, щоб спілкуватися з простими людьми, Борис Грінченко терпів.

...Хотілося жити серед українців і не хотілося їсти московські “шти”, або самому варити собі куліш. У Чунишині прийняли його до себе чоловік та жінка, літні вже люди, бездітні. Хата була одна і жили вони в її усі троє. А часом пожилців більше, а долівка, то вона взяла в хату теля чи ягня. А там кури почали нестися, то треба було їх забирати в хату, а там квочок та гусей треба було підсипати і сажати під полом та під пічку”.

У Грінченковій педагогічній діяльності була ще одна Олексіївська школа — на Луганщині (тоді Катеринославщині).

Зі спогадів “Школи, де вчителював Б. Грінченко” документально постає олексіївський період життя Б. Грінченка із 1887 до 1893 року. Марія Загірня ґрунтовно аналізує життя та працю своєї родини в Олексіївці на Катеринославщині, вчительську працю Б. Грінченка в школі Христини Алчевської. Цей час — один із найплідніших і в літературній діяльності письменника. У цьому селі Б. Грінченко створив низку оповідань, повісті “Сонячний промінь” і “На розпутті”. Листування з численними адресатами, участь у створенні Братства тарасівців, написання українських підручників — ця діяльність Б. Грінченка зробила провінційну Олексіївку центром української духовності.

Розкрито в цих мемуарах і конфлікт Б. Грінченка з Х. Алчевською, у якому Б. Грінченко виявив принциповість людини-громадянина, яка і словом, і справою стверджувала вірність рідному народові.

Володимир ПІПАШ,
голова Закарпатського ОО “Просвіта” ім. Т. Шевченка, кандидат історичних наук

Закінчення.
Початок у ч. 12, 13 за 2013 рік

Із травня 1989 р. Товариство рідної мови започаткувало рубрику-сторінку в “Закарпатській правді” на мовну тематику. Голос на захист української мови, піднесення її до статусу державної лунає і на сторінках районних газет.

Позаяк Закарпатська організація ТУМШ на початку 1990 р. була чи не єдиною легалізованою національно-демократичною організацією у краї, саме через неї відбулося висування націонал-демократів на виборах до Верховної, обласної та інших місцевих рад навесні того ж року.

Зі створенням у області крайової організації НРУ у вересні 1989 р. вже можна було не лише вимовляти слово “Просвіта” у позитивному значенні, а й спробувати назвати ним осередок. Наприкінці вересня 1989 р. в Ужгороді засновано міський молодіжний культурно-спортивний осередок НРУ “Просвіта”, члени якого вже 1 жовтня вийшли на вулиці міста з синьо-жовтим прапором збирати підписи громадян проти будівництва Пістрівської радіолокаційної станції, яке несло загрозу здоров’ю людей та довкіллю. Вони ж напередодні 200-річчя від дня народження Михайла Лучкая у жовтні 1989 р. ініціювали проведення суботника з метою розчищення, впорядкування та ремонту “каллиці Лучкая”. 19 листопада тут відбулося багатолюдне культурницьке віче, присвячене ювілею.

Після утворення Народного руху України, проведення навесні 1990 р. перших демократичних виборів, заснування національно-демократичної фракції “Народна Рада” у Верховній Раді України, демократичні зміни набрали незворотного характеру. Тож стало можливим перейменувати Товариство української мови ім. Т. Шевченка на Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Т. Шевченка, оголосивши його спадкоємцем товариства “Просвіта”, що діяло в дорадянські часи на всіх українських, включно із Закарпаттям, землях. Ініціативу

Товариство «Просвіта» на Закарпатті у минулому та сьогодні

про перейменування започаткували восени 1990 р., а реалізували 12 жовтня 1991 року на ІІІ позачерговій всеукраїнській конференції ТУМШ. Відповідно Закарпатську обласну організацію ТУМШ перейменували (та перереєстрували) на Закарпатське обласне об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка. На жаль, Закарпаття — єдиний регіон України, де поруч із Всеукраїнським товариством “Просвіта” ім. Т. Шевченка діє ще одна суто місцева організація — “Закарпатське крайове товариство “Просвіта”, яку створили 23 грудня 1990 р. А це дуже шкодить просвітянській роботі. У подальші роки Закарпатське ОО ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка здійснювало значну наукову, освітню, культурологічну, пропагандивну роботу, відроджувало правдиву історію краю, утверджувало та розвивало українську мову, народні традиції, розвінчувало діяльність т. зв. “політичного русинства”, відзначало пам’ятні дати тощо. Членами товариства були визначні науковці із Закарпаття й інших регіонів України, представники діаспори. Серед них академіки О. Мишанич (Київ), В. Маркусь (Чикаго, США), М. Мушинка (Пярів, Словаччина), доктори наук, професори П. Чучка (Ужгород), М. Тиводар (Ужгород), І. Хланта (Ужгород), І. Сенько (Ужгород), М. Сюсько (Ужгород), І. Фізер (США), О. Данко (Ньюгейвен, США), В. Худанич (Ужгород) та ін.

Під егідою Закарпатського ОО “Просвіта” проводилися науково-практичні конференції. Приміром, 26 серпня—1 вересня 1991 р. відбулася міжнародна наукова конференція “Українські Карпати: етнос, історія, культура”, 5—6 травня 1992 р. — науково-практична конференція “Українська мова на Закарпатті у минулому і сьогодні”, 1—4 вересня 1994 р. — міжнародна наукова конференція “Культура українських Карпат: традиції і сучасність”, 11—12 березня 1994 р. — міжнародна наукова конференція

“Карпатська Україна — пролог відродження української держави”. Матеріали конференцій побачили світ окремими виданнями, популяризувалися ЗМІ. Це зіграло важливу роль у розвінчуванні політичного русинства у найнебезпечніший для соборності країни період. Велико-масштабні конференції, широка видавнича справа стали можливими за рахунок пожертв, які надходили від представників та організацій закарпатської української діаспори у США, Канаді, Австралії, Великій Британії тощо.

Проведення конференцій, видання книг триває й сьогодні. За ініціативою ОО “Просвіти”, 13 грудня 2009 р. в актовій залі економічного факультету Ужгородського національного університету провели вечір пам’яті та науково-практичну конференцію з нагоди 60-річчя насильницької ліквідації Мукачівської Греко-католицької єпархії, репресій проти її духовенства і вірників та 20-річчя легалізації УГКЦ, 4 лютого 2011 р. — вечір пам’яті та конференцію з нагоди річниці від дня народження народного єпископа Івана Маргітіча.

Лише впродовж 2007—2012 рр. вийшло понад 20 книг і брошур важливої наукової, культурологічної тематики (а також художніх творів), авторами яких є просвітяни, або ж видані вони під егідою “Просвіти”.

При обласному об’єднанні функціонує бібліотека, що налічує кілька тисяч книг. Бібліотеки, а місцями — читальні “Просвіти” (приміром, у Будинку культури селища міського типу Ясиня) діють і при районних об’єднаннях та осередках.

Саме завдяки активній діяльності закарпатських просвітян Ужгород нині має пам’ятник Т. Шевченку. Для його спорудження зібрали значні кошти і серед громадян України, підприємств, і серед діаспори. “Просвіта” впродовж тривалого часу порушувала питання перед владою, яка не надто прагнула мати в Ужгороді пам’ятник Кобзарю, вимагаючи надання

дозволу та виділення місця для його спорудження. На завершальному етапі зі збору коштів та безпосереднього виготовлення монумента особливо велику організаційну роботу провів член правління “Просвіти”, директор Ужгородського фурнітурного заводу Олег Галик. Він не лише шукав меценатів, а й домовлявся за бронзу, виливання скульптури на ливарному підприємстві у Львові. Нарешті 9 березня 1999 р. (у день 185-ліття Т. Шевченка) пам’ятник урочисто відкрили на площі Народній, головній в Ужгороді. Але просвітяни разом з іншими представниками громадськості й надалі боролися проти намагань одного з ужгородських міських голів (С. Ратушняка) про “перенесення” пам’ятника в інше місце.

Понад сім років вимагали за повернення конфіскованого спочатку угорською, а потім радянською владою спорудженого за народні кошти у 20-ті р. XX ст. Народного дому “Просвіти”, аж поки у вересні 1997 р. сесія Ужгородської міської ради ухвалила відповідне рішення. Чимало зусиль до цього доклав ветеран національно-визвольних змагань, просвітянин, адвокат Микола Бандусяк. Однак за розпорядженням тодішнього Ужгородського міського голови С. Ратушняка будинок передали не Закарпатському ОО “Просвіти” імені Т. Шевченка, а краєвій “Просвіті”, очільники якої підтримували і підтримують Ратушняка. Ми отримали лише одну кімнату з невеликим підсобним приміщенням.

Просвітяни рішуче виступали проти будівництва на Верецькому перевалі знака з нагоди “завоювання” угорцями нової батьківщини”, котрий вважається реваншистським і зневажливим для українців, щоразу відгукуються із заявами щодо суспільнонебезпечних політичних подій.

У грудні 2008 р. Закарпатське ОО “Просвіта” ім. Т. Шевченка провело урочисту академію з нагоди 140-річчя “Просвіти”. На академії

Володимир Піпаш

виступив український хор під керівництвом Левка Довговича із м. Кошиці (Словаччина).

Щорічно організовуємо відзначення Дня Соборності України, річниці до Дня народження Т. Шевченка та його переполохання в українській землі (9 березня та 22 травня), Свята Матері, проголошення незалежності Карпатської України, Дня Незалежності України, річниці утворення УПА, Дня пам’яті жертв Голодомору тощо. Просвітяни опікуються могилами карпатських січовиків, інших учасників національно-визвольних змагань. Під час проведення заходів із відзначення пам’ятних чи інших культурологічних дат Закарпатське ОО “Просвіта” ім. Т. Шевченка є об’єднаним центром для національно-демократичних партій та організацій. Окрім них, вона також співпрацює із закладами освіти, науки та культури, установами, органами державної влади.

Нині Закарпатське обласне об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка охоплює всю область, складається з районних, міськрайонних об’єднань і місцевих осередків. З часу утворення (ще ТУМШ) і до 2003 р. його очолював доктор філологічних наук, професор УжНУ П. Чучка, у 2003—2008 рр. — Б. Киштулинець, з 2008 р. — очолює автор цих рядків.

Ірина МОЛЧАНОВА,
член “Просвіти” Маріуполя

Чи можна вважати одного українця, що вдома розмовляє рідною мовою, вже за націю? Безперечно, ні. Потрібна певна “критична маса” патріотів-однодумців, щоб усвідомити себе бодай українською діаспорою в такому зросійщеному місті, як Маріуполь. Бурхливий період перебудови 80-х років XX століття розгойдав приспане суспільство останніх років існування СРСР, і поодинокі українці, особливо вчителі української мови, вирішили об’єднатися навколо ідеї відродження нації. Цьому сприяло “Звернення українських письменників до українського народу”, оприлюднене на початку 1989 року в “Літературній Україні”. Після “Звернення” патріотичні люди почали гуртуватися у Товариство української мови (ТУМ). У Маріуполі спочатку виникли районні осередки, які 10 грудня 1989 року провели спільні установчі збори в приміщенні б/к “Азовсталь”. На зборах оголосили про створення Маріупольської міської організації ТУМ. Її очолили 4 голови районних осередків: Любомир Гудз — колишній вояк УПА (Іллічівський р-н), Анатолій Мороз — дитячий лікар із патріотичної родини (Орджонікідзевський р-н), учитель Іван Бондар (Жовтневий р-н), інженер аеропорту Віктор

Гуртуємо маріупольських патріотів

Кушін (Приморський р-н). Із часом ТУМ перетворилося на Всеукраїнське товариство “Просвіта”, продовживши просвітянську традицію, що зародилася у Галичині далекого 1868 року.

В останній період беззмінним лідером Маріупольської “Просвіти” є Анатолій Мороз, який об’єднав багато талановитих, амбітних людей в один міцний гурт.

Нині діяльність “Просвіти” Маріуполя розвивається у багатьох напрямках.

Найпоказовіший — мітинги біля пам’ятника Тарасу Шевченку, які ми проводимо з нагоди кожного українського свята. Спочатку мешканці лише дивувалися: хто ті люди, які щось промовляють біля пам’ятника? Але зараз громада знає, що є в

місті українці, які несуть свої думки, радість і сум до Кобзаря. Не боячись наглядати міліції та СБУ, висловлюються проти укріплення, разом із представниками різних політичних сил шукають шляхи поліпшення життя в Маріуполі.

У 2011—2012 роках з ініціативи “Просвіти” відбулося два гучні громадські слухання, що привернули пильну увагу ЗМІ. Перше — з приводу встановлення меморіальної дошки на честь краєзнавця, письменника й члена ОУН за часів Другої Світової війни Миколи Фененка. І хоча дошку з портретом М. Фененка, виготовлену на кошти просвітян, не встановили, та навіть пересічні мешканці Приазов’я дізналися про постать українського націоналіста. Друге — щодо спорудження на вок-

зальній площі пам’ятника на честь 100-річчя початку Першої Світової війни з двоголовим орлом на вершині, як пропонували прокладні діячі. Незважаючи на провокації з боку влади, просвітяни гідно доводили абсурдність побудови пам’ятника на честь кривавої війни, і його будівництво заморозили. 2010 року не менший ажіотаж викликала виставка історичних документів ОУН-УПА, проведена з ініціативи Анатолія Мороза та під безпосередньою охороною просвітян.

На щотижневих засіданнях “Просвіти” постійно діє лекторій, який знайомить присутніх із провідними діячами українства, запрошує міських поетів, композиторів виконати свої твори українською мовою. У приміщенні “Українського дому” відбуваються зустрічі з письменниками з Києва, інших міст України. У різні роки нас відвідали нинішній голова НСПУ Віктор Баранов, молодий поет зі Львова Олег Коротах двічі презентував свої поетичні збірки маріупольцям, приїздили українські видавці. Віктор Прокопчук — голова Донецького відділу Всеукраїнського об’єднання ветера-

Цвіт «Нехворощі» біля «Дерева облич»

Давно хотіла познайомитися з Любов'ю Пономаренко. Час від часу потрапляли до рук її тексти. Не раз думала про те, що в більших містах чи в столиці ми переобтяжені презентаціями, діловими зустрічами, зрештою, працею на хліб насущний — і не задумуємося, як живеться й твориться нашим колегам у так званій периферії. І ось — нагода розшукати і бодай заочно поспілкуватися з авторкою, письмо котрої хвилює мене природною інтонацією, драматичністю, діткливою.

— **Ваша літературна творчість розпочалася з поезії. Але жодної збірки так і не видрукували?**

— Віршування — то дитинство і юність. Школяркою надсилали свої спроби до районної та обласної газети. 1972 року стала учасницею республіканської наради обдарованих школярів, яку проводила Спілка письменників. На тій нараді було чимало майбутніх членів НСПУ. Тоді похвалила мене поетеса Тамара Коломієць. Наші твори надрукували в книжці “Барвіста планета”. А в Ніжинському педінституті імені М. Гоголя, куди вступила після школи, були сильні літературні традиції. Щомісяця засідала студія, яка випускала стінгазету. Як ми там чубилися! Словом, не писати вірші тоді було просто неможливо! Із Ніжинського ВНЗ в 70-ті роки вийшли відомі літератори й журналісти, зокрема Володимир Сапон, Валентина Примостко, Анатолій Шкуліпа, Таїсія Шаповаленко, Олексій Нестеренко.

— **Чи справді земляк Володимир Дрозд порадив писати прозу і Ви дослухалися до його слів?**

— На початку 80-х на семінарі молодих письменників в Ірпені (приїхала туди з віршами та замальовками) написала перші оповідання. Писати прозу порадив Володимир Дрозд. Ті оповідання друкували “Літературна Україна”, “Дніпро”, “Вітчизна”. Мені пощастило, бо тоді моїми вчителями стали і залишилися ними на все життя і Юрій Мушкетик, і Анатолій Дімаров, і Петро Кононенко, пізніше — Олександр Сизоненко. І хоча дехто пророкував, що після яскравого сплеску коротких оповідань далі серйозного письма може й не бути, — писати стало сенсом мого життя.

Пригадую 2005 рік, розпочався мій творчий вечір у Спільці письменників і тут чую — з коридора хтось гукає: “Любо, ану йди сюди!” Виходжу і бачу Анатолія Дімарова, який стоїть із довгою лозиною і запитує: “Ти чому стільки років не обзивалася?”

— **Ой, лозина — це вже надто серйозно... Одна з Ваших героїнь каже: “Не пиши про те, що з тобою відбувається”. Це — самонастановою, якою Ви насправді нехтуєте?**

— Коли творець заглиблюється в роботу, “провалюється” у своє творіння і разом із героями проживає якийсь час, то можуть відбуватися дивовижні речі. Ти в іншому світі, там розмовляєш, робиш помилки і відкриття, там помічаєш те, що в буднях непомітне. Траплялося, що прототипи персонажів, які залишилися в реальному, починали раптом діяти за сценарієм повісті чи оповідання. Так було з майстром Лютною (“На срібному човні”), Ганною Шовковою (“Дерево облич”), Чоловіком (“Гніздо ремеза”). Фантастика, випадковість, збіг? Можливо, й так.

Найновішу книжку Любові ПОНОМАРЕНКО “Синє яблуко для Ілонки” було висунуто на здобуття Національної премії України ім. Тараса Шевченка цього року.

Любов Пономаренко — авторка книжок “Тільки світу” (1984), “Дерево облич” (1999), “Ніч у кав’ярні самотніх душ” (2004), “Портрет жінки у профіль з рушницею” (2005), “Помри зі мною” (2006). Її твори увійшли до видань: “Десять українських прозаїків. Десять українських поетів” (1995), “Квіти у темній кімнаті” (1997), “Приватна колекція” (2002), “Незнайома”. Антологія української “жіночної” прози та есеїстики другої половини ХХ—початку ХХІ століття (2005), вміщені у збірникові “Оповідання’83”, в альманасі “Біла альтанка” (1996) тощо. Твори друкувалися німецькою: в антологіях “Ein Rosenbrunnen” (1998) та “Die Kürbisfürstin” (2000), японською, сербською мовами.

Думаю, у стані творчого закипання для багатьох відхиляється завіса майбутнього. Одна з моїх добрих знайомих якось сказала: “Про мене не пиши. Не програмуй!” Так з’явилися рядки оповідання “Нічого не трапилося”: “Ніколи не пиши про те, що з тобою відбувається”. Бувало, коли сюжет із вигаданого починав ставати реальністю, тоді доводилося переробляти кінцівку твору і придумувати інші імена персонажам. А в житті все йшло за попереднім сценарієм.

— **Коли трапляється таке накладання вигадки й реальності — думаю, не завжди це просто сприймати. Чого боїтеся у творчості?**

— Коли народжується новий твір — захоплює сам процес. Коли ж рік готова, іноді приходить страх. У юності боялася несхвалення, низької оцінки моїх літературних спроб, а з часом з’явився відомий кожному митцеві острах, що тебе не зрозуміють.

— **Ваше письмо поєднує тонку ліричність й епічну притчевість. Як би самі визначили свій стиль (у найширшому розумінні)?**

— Пишу по-різному залежно від настрою, від задуму, від стану душі. Але всі мої герої шукають свого місця на Землі. То не тільки клаптик ґрунту, землянка, палац. Думаю, нова повість “Нехворощ” є своєрідним підсумком: “Кожна має збудувати свій дім, — каже батько, — і ніколи не питай себе, навіщо живеш на цій землі”. Тобто місце для людини визначене ще до її народження.

Літературознавці по-різному визначають стильову належність моїх творів (наприклад, неокласицизм, експресіонізм, орнаментальне бароко...), в аргументах кожного з них є щось раціональне і те, з чим можна посперечатися.

Доволі рідко письменник є водночас літературознавцем, та й у цьому випадку схарактеризувати власну стильову специфіку дуже складно. До усвідомлення домінант моєї творчості підштовхнув Юрій Мушкетик, який після виходу в світ книги “Дерево облич” відзначив її наскрізний трагізм. І справді, у мене немає оптимістичних творів. Біль ніколи не був для мене літературним засобом, страждання кожного персонажа пройшло через клітини мого ества. Помітила, що читачі молодшого покоління трагізм сприймають із певною легкістю — як засіб впливу, метод завоювання певної читацької аудиторії, як схему...

— **Так, разуче на наших очах змінилося сприйняття багатьох речей... Критики відзначають, що Ви пишете переважно про любовні колізії, життєві втрати і самотність. Як би визначили своє “надзавдання”?**

— Мені здається, ця заувага критиків виникла завдяки нашому книгодрукуванню. Створювати свій

образ книги можуть або дуже відомі письменники, або ті, хто друкується за власний кошт. Я ж покладалася переважно на пропозиції видавців, але вдячна їм за концепційне розуміння і яскраву репрезентацію моєї творчості.

Любовні колізії не вважаю основною проблематикою більшості своїх творів, зокрема повістей “На срібному човні”, “Тільки світу”, “Ошалілі болотні вітри”, “Неба дістати”, “Нехворощ”.

Надзавдань собі не ставлю, наперед нічого не планую. Життя людини — суцільні втрати. Намагаюся простежити, як опановується мистецтво втрат. Спочатку і до останнього подиху. Людині доводиться багато разів внутрішньо “згоріти” і піднятися з попелу, але не всі на це здатні.

— **Мовлячи Вашими ж словами, Ваша героїня — “жінка з передмістя”. Утім, і сільська жінка також. Як відомо, досі вони тримають на собі “три кути хати”. Чи не здається Вам, що одна з бід нашого жіноцтва (й цілого суспільства) в тому, що жінки (знову — Ваші слова) “забули, що кожна має знаходити для себе час”?**

— Якщо для когось життя у провінції сприймається як кара чи як символ того, ніби щось не склалося, то для мене це — свідомий вибір. Усе творче життя пов’язане з селом чи містечком.

За часи журналістської праці чимало газет обігли мої “історії” — невігдані, провінційні, про кохання. Це лише невелика частина творчості, але в деяких літературознавців склалося враження, що головна героїня Любові Пономаренко — жінка середнього віку з передмістя, в якій з різних причин життя дало тріщину.

Згадані оповідки-історії часто записувала в журналістських відрядженнях. Їх розповідали мені в далеких селах між доїнням корів, у бригадних хатах під завивання вітру, в дорозі, коли в потязі зникало світло... Траплялися унікальні випадки, які щось перевернули в моїй свідомості. Наприклад, історія 105-річної баби Івги чи подружжя, що прожило разом 73 роки...

Якось мати семи дітей покинула чоловіка-пияка і подалася за тридев’ять земель, щоб розпочати все спочатку. Приїхали вони в невідоме село, їм дали хату з вибитими вікнами, одне ліжко на всіх, на ньому і на печі спали покомот. Пішла на роботу, город посадили, стали на ноги підніматися. І тут прибув батько, став проситися і клястися, що “зав’язав”. Вона — проти, але ж малеча обліпила його, плаче. Жінка каже: “Тоді викопуй картоплю з усіх десяти соток”. Він став і викопав щойно посаджене. Повернувшись в рідне село, три місяці жили, мов у раю. Саме тоді вона й розповіла мені про своє надтріснуте щастя. Потім на ферму приносила газету, читала вголос. А за кілька днів уве-

чері йшла з роботи, впала й померла. Чи тримала вона три кути хати, а чи всі чотири? Чи думала вона, що треба залишити час для себе?

— **Ось Ви й згадали свої “Невігдані історії”, які друкувалися на сторінках районної газети. Як загалом сприймали їх Ваші читачі?**

— Ці історії для читачів районки часом були детективною загадкою, адже прізвища героїв змінювалися і розповідь велася від першої особи. Люди намагалися вгадати, про кого йдеться, і навіть телефонували до редакції й допитувалися. Дехто присвоював собі роль персонажа оповідки і хвалявся тим, що це про нього написано.

— **Ви зізнавалися: писання для Вас — порятунком і розквіш вихідних днів. Чи маєте нині достатньо часу для творчості?**

— Майже три десятиліття віддала журналістиці. З одного боку, це було виснажливо, адже в горнило газетної печі доводилось постійно кидати якісь матеріали. А з другого — здобувався унікальний досвід для літературної творчості. Тоді я збагнула величину прірви між життям журналістів великих міст і маленьких райцентрів. У 90-ті роки працівники моєї редакції змушені були вартість передплати у мешканців району приймати картоплею, тому що зарплат і пенсій люди не отримували. А в сусідньому райцентрі у дворі редакції побудували сажок, журналісти вигодували свиней, за ті кошти випускали газету (до речі, орган місцевої влади) і виживали.

Моя література народилася в селі. Волею долі нині творю там, де колись починала. Живу, як усі. Одна справа — дачне гостювання, коли трохи побув і поїхав, там справді не до письма. А інша — коли з усіма ходиш до церкви, зустрічаєш череду, прибираєш кладовище, садиш город, буваєш на храмових святах, на зборах, на сінокосах. Нині село зовсім не те, що було в часи моєї юності. Мешкають переважно пенсіонери. І місяцями нічого не відбувається...

Зараз у мене є така омріяна тиша і спокій, бажана митцеві самотність.

— **Виросли на Чернігівщині і туди ж повернулися після життя**

на Полтавщині. Батьки Ваші — вчителі. Чим є для Вас школа?

— Моя рідна сільська школа на Чернігівщині була в колишньому приміщенні волосного управління, якому понад 100 років. Там батьки вчителювали, наші з братом шкільні провини розглядалися під мікроскопом. Водночас родина тримала господарство, доглядала великий город і жила в атмосфері наряд, педрад, відкритих уроків, інспекторських перевірок. Потім і ми з братом вивчилися на вчителів. Мій трудовий стаж філолога розпочинався там, де нещодавно сама була школяркою. В різні роки чимало писала про школу.

Нині за програмою з української літератури для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів вивчається моє оповідання “Гер переможений”. Тож частенько спілкуюся з учнями шкіл, професійних ліцеїв. Буває, діти ставлять запитання, на які відповіді одразу і не знайдеш...

Давня дружба єднає мене з Гребінківською гімназією на Полтавщині. У складні дев’яності роки, коли не мала можливості видати книгу, переживала вимушену творчу паузу, мене запросила на зустріч учитель-методист Тетяна Устіловська. Літстудійці після нашого спілкування самотужки “видали книжку” Любові Пономаренко, тобто створили альбом з ілюстраціями до моїх оповідань. І сталося диво! Незабаром у видавництві “Український письменник” побачило світ “Дерево облич”.

— **А що для Вас природа?**

— Народилася і росла в хуторі під віковичними деревами. Змалку відчувалася єдність із пташкою, деревом, травиною, бурчаком. Із якоюсь іншою реальністю, в якій все говорило і думало. Майже фізично відчувала біль старої черемхи, яку зламав вітер, перев’язувала їй рану; холод комашки, що забігла в краплю роси. І це залишилося на все життя. Нині в колишньому хуторі тільки могили предків та яблуня, на якій колись висіла моя коліска. Сучасна людина відійшла від природи, це одна з найтяжчих втрат.

Спілкувалася
Людмила ТАРАН

Нарис до краєзнавчого портрета 2012 року

“Роде наш, прекрасний” — цей рядок із народної пісні відтепер є ще й назвою чудової книжки Надії Данилевської. Родина, рід, Україна — це те, що єднає нас усіх у прагненні світлого майбуття. Розуміння себе, навколишнього світу ми отримуємо, дістаючи інформацію про власні корені. Після бездуховного ХХ століття, яке розірвало зв'язок поколінь нині, у столітті ХХІ-му, дедалі більше родин прагнуть до витоків, прагнуть пізнати своє місце в цьому світі. Тож не випадково кількість дослідників власних родоводів, які працюють у вітчизняних архівах, із року в рік б'є рекорди. Як підсумки подібних пошуків з'являються видані коштом родин генеалогічні книжки-фотоальбоми — пам'ятники роду як дороговкази для майбутніх поколінь.

Євген БУКЕТ

Книжка Надії Данилевської оповідає про рід Данилевських і Жовтиків із села Хибалівка Куликівського району Чернігівської області та Жуковських і Євтушенків з Умані. У таблицях зібрано до семи колін родів, книжку ілюструє понад 160 світлин родичів і знакових місць, пов'язаних із родиною. Основа видання — документально-художні оповіді-спогади про живих і померлих родичів кількох поколінь.

Дніпропетровське генеалогічне товариство наприкінці минулого року презентувало перший випуск альманаху “Витоки”. Члени товариства майже п'ять років досліджують і власні родоводи, і родоводи видатних діячів Придніпров'я. До першого історико-генеалогічного альманаху увійшли багатолітні напрацювання членів ДГТ: історія окремих дворянських, священницьких і селянських родин, населених пунктів і місцевостей, де мешкали предки авторів, рецензії на генеалогічну літературу та інформація про товариство. Збірник зацікавить усіх, хто має намір самостійно зайнятися подібними пошуками.

Цікавим прикладом поєднання генеалогії та історії рідного села є книжка Олеси Гриник “Спогади про Биків”, видана у львівському видавництві “Простір-М”. Биків — село Дрогобицького району на Львівщині. “Зворушливо, з любов'ю описано саме село, природу, його красу. Довідуємось, як при зміні державних границь село опинилося в складі різних держав. Достойно, з гордістю читаємо про велич Галицького князівства. Потім — втрата державності та присутність різних поневолювачів. І завжди — боротьба за волю України”, — пише в передньому слові голова секції “Український родовід” Львівського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Адріана Огорчак. Після загальних відомостей з історії села подано історію церковного життя і шкільництва, але дві третини книжки — це родовід Кахнівців-Глухівських і родинні спогади. Книжка багата на родинні світлин, генеалогічні таблиці та фотографії, що ілюструють минувшину і сучасність села Биків. Серед близьких і далеких родичів авторки чимало непересічних особистостей, зокрема пластова виховниця Зеня Кахновець, про яку подано окремі нариси. Читаючи подібні книжки, переконуєшся, що немає родів великих і малих — є досліджені й не досліджені.

Про синів, внуків, правнуків і праправнуків славного гетьмана запорожців Івана Михайловича Сулими розповідає в монографії “Сулимівський пантеон” краєзнавець із Борисполя Андрій

Зиль. В останній третині книжки автор поводить перехід від звершень представників давнього гетьманського роду до історичних віх родового села Сулими, що розкинулося на межі Баршівського і Бориспільського районів, не оминає й інших топонімів, пов'язаних із Сулимами. Цікава інформація про увічнення пам'яті гетьмана Івана Сулими, зокрема повний список лауреатів Бориспільської районної освітнянської премії, яка носить ім'я славного полководця.

Без сумніву, одним із найоригінальніших досліджень, які побачили світ минулого року, є книжка Євгена Чернецького “Історія Білої Церкви: події, постаті, життя”. Її редактор — голова Білоцерківського об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Володимир Іванців. Книга складається з окремих науково-популярних, полемічних і публіцистичних нарисів, які охоплюють період від заснування міста Ярославом Мудрим до 1917 року. Історичні факти часто переплетені порівняннями з сучасністю. Це й не дивно, адже чимало з цих нарисів Євгена Чернецького раніше друкувалися в періодиці. Список публікацій автора наприкінці книжки наштотує на думку, що “Історія Білої Церкви...” є своєрідним підсумковим виданням Євгена Чернецького з цієї проблематики. Умовно книжку можна розділити на три частини: власне історію міста, де найбільше уваги приділено історії магнатів і шляхетського стану (які входять до кола наукових інтересів автора); розділ “Поза містом”, де зібрані краєзнавчі нариси про навколишні поселення та інші публікації автора, що не мають безпосереднього стосунку до Білої Церкви, та розділ “Спадщина”, до якого увійшли перекази про Білу Церкву різних авторів і “Поїздка до Білої Церкви” Миколи Костомарова з часопису “Київська Старовина”. Саме ці матеріали, з розлогими коментарями Євгена Чернецького, на наш погляд, є родзинкою книжки.

Загалом видання жодним чином не зазіхає на вичерпність, адже чимало тем (археологія, доба Київської Русі, козацтво, гайдамацькі рухи) подано поверхово, тому при побіжному ознайомленні у читача може виникнути враження “однобокості” дослідження. Проте раджу не поспішати з висновками. Книжка “Історія Білої Церкви: події, постаті, життя” дає змогу вповні зрозуміти, чим жила білоцерківська громада впродовж століть, якою була місія білоцерківського замку і як часом непрості історія відбулася на Білій Церкві початку ХХІ століття. Євген Чернецький зробив неможливе — вмістив у чотири сотні сторінок минуле міста, історія якого цілком може претен-

Книги, надіслані до редакції “Слова Просвіти”

дувати на багатотомне видання. А сьогодні закладено тільки першу цеглину.

Краєзнавчі нариси Олександра Рогового під заголовком “Соб”, присвячені найбільшій у межах Вінницької області притоці Південного Буга, на якій розташовані аж три районні центри — Липовець, Іллінці та Гайсин. Незважаючи на невеликий обсяг (76 сторінок), книжка є справжньою енциклопедією Присоб'я, адже містить не лише детальний гідрографічний опис річки та її басейну, а й віднайдені автором у архівах назви 45 її приток (ще 15 лишаються безіменними, але не обділеними детальним описом). Місцеві легенди на сторінках книжки переплітаються з описами історичних подій, що в різний час відбулися тут, також автор пропонує оригінальну “Подорож від витоків до гирла” селами й містечками Вінниччини, що лежать на річці Соб, знайомить із видатними собчанами, місцевою геральдику. Не оминув Олександр Роговий і цікавих фактів, зокрема, “Перлини Вінниччини” 2007 року — “Липовецько-Іллінської астроблеми” — кратерів від падіння 400 мільйонів років тому десятикілометрового метеорита. “Присоб'я без перебільшення можна назвати музеєм під відкритим небом”, — переконує автор, голова міжрайонного краєзнавчого об'єднання “Соб” Олександр Роговий.

Книжка Олександра Бабича й Олексія Шекери “Фортифікаційні споруди Василькова кінця Х—XVIII століть” дає змогу доторкнутися до історії оборонних укріплень українських міст на прикладі Василева — однієї з найдавніших фортець Київської Русі. І нині залишки цих оборонних споруд у вигляді земляних валів вражають яву відвідувачів міста. У виданні, серед іншого, можна простежити спадкоємність киево-руських традицій містобудування в середньовічній Україні та дізнатися чимало фактів із минулого цього непересічного міста. Окрім суто пізнавального аспекту, книжка має благодійну мету: привернути увагу всіх зацікавлених осіб до необхідності подальшого наукового вивчення дитинця літописного міста-фортеці Василькова, який,

без сумніву, зберігає у собі чимало таємниць.

Ще однією зафарбованою білою плямою на краєзнавчій мапі України стало село Підлісне Літинського району Вінницької області, яке до 5 березня 1960 року мало назву Майдан Супрунівський. Учителю історії та правознавства Пенківської середньої ЗОШ І—ІІІ ступенів, член ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Іван Коломієць минулого року презентував громадськості історію рідного села. Книжка “Майдан Супрунівський (Підлісне). Від найдавніших часів до сьогодення” побачила світ у вінницькому видавництві “Вінницька газета”. На трьох сотнях сторінок умістилася цікава й драматична історія населеного пункту. Щоправда, автор зізнається, що в його дослідженні бракувало джерел із часу заснування села (кінець XVII ст.) до початку ХХ століття, тому перспектива подальших пошуків залишається. Щодо історії століття минулого та сучасності, на наш погляд, автор упорався з цим завданням “на відмінно”. Адже в книжці допитливий читач відшукає інформацію про кожен історичну добу в минулому Майдану Супрунівського, його героїв і жертв. Особливо пам'ятні списки жертв Голодомору 1932—1933 рр. та загиблих і постраждалих під час Другої Світової війни. Книжка має багато ілюстрацій, посилається на близько 400 джерел, зокрема й архівних. Як зразок загальної краєзнавчої монографії про історію одного українського села, переконаний, вона може зацікавити багатьох фахівців і шанувальників такої літератури.

“В роки великих випробувань. Село Стайки”. Таку назву має книжка, що побачила світ унаслідок творчої співпраці Тетяни Григор'євої — архівіста, кандидата історичних наук, краєзнавця, та Інни Лавриненко — вчительки Стайківської середньої школи, автора низки праць з історії Стайок, директора місцевого історико-краєзнавчого музею “Берегиня”. Понад п'ятсот сторінок цієї неординарної монографії присвячені людським і матеріальним втратам лише одного села, що нині у Кагарлицькому районі на Київщині, в роки Великої Вітчизняної війни. Сотні

прізвищ, багато унікальних архівних документів і десятки свідчень очевидців подій зібрано під однією палітуркою. У книжці висвітлюється участь мешканців Стайок у бойових діях на фронтах війни, у підпільній і партизанській боротьбі, показане життя під час окупації, спротив молоді вивезенню на примусові роботи, наслідки війни і втрати. Без сумніву, книжка “В роки великих випробувань. Село Стайки” є одним із найкращих зразків вичерпного дослідження цієї історичної доби в розрізі одного села.

Наприкінці року було підписано до друку книжку “Перегуди: минуле та сучасне”, написану в творчій співпраці трьома родичами — Володимиром, Вадимом і Владиславом Перегудами. Вона — початок грандіозного дослідження великого українського-польського шляхетського роду герба Сас, який відомий із 1562 року. Книжка увірвала в себе головним чином спогади про п'ять гілок роду, що походять з Ушомира Коростенського району, Лугин Іванківського району Житомирщини та з міста Умані на Черкащині, чимало родинних світлин і фотокопій документів. Приводом до її написання стали минулорічні перші міжнародні родинні збори Перегуд, що відбулися у містечку Затишся в Білорусі. Туди з'їхалося понад 250 носіїв цього прізвища з України, Росії, Великобританії й Білорусі. Родичі домовилися про спільну працю — створення серії книжок про різні гілки генеалогічного дерева, яке за 450 років від дати отримання шляхетства від князя Юрія Юрійовича Олельковича налічує за приблизними підрахунками не менше 5000 осіб. І ось “перша ластівка”.

Приклад роду Перегуд не єдиний. Уже неодноразово подібні родинні “з'їзди” робили, приміром, сучасні Виговські та Мазеппи, а кількість літератури, яка присвячена генеалогічним дослідженням тих чи тих родин, не знаю, чи коли-небудь буде підрахована. Проте дослідження тривають. І не тільки у тих родів, які ще не мають видані-пам'яток про минулі покоління для майбутніх, а й у тих, хто вже зробив перші кроки на шляху пізнання власної ролі в сучасному цивілізаційному просторі.

● СЕЛА ЗНАМЕНИТОСТЕЙ

Віра КИТАЙГОРОДСЬКА

Ленківці. На відстані сльози

Ленківці — те село, що через Суршу від моїх Нагорян, до якої треба спочатку зійти зі стрімкого горба, по каменях-кругляках зробити кілька ступнів через воду і далі знову підніматися на гострий горб, який підпирає розлогі поля кількakilометрової довжини. Найчастіше ленківські й нагорянські люди зустрічалися біля стіни, розміщеної на лівому березі кам'яних копалень, де випасалися вівці з обидвох сіл; у лісах, на лісових горішках, грибах, дерені та найчастіше на ленківському ярмарку, найбільшому в районі, та храмових святах: у Ленківцях — на святого Петра і Павла, у Нагор'янах — на першу Богородицю.

Через таке “тісне” спілкування, спільні інтереси та знайомства ленківські та нагорянські часто родичалися — сваталися, кумувалися, та перевозилися з молодими родинами або ж до багатих і гонорних Ленківців, або ж до бідних, але не менш самозакоханих Нагор'ян. У 50—60 роках минулого століття між громадами зав'язалися ще й міжколгоспні стосунки, спочатку господарчі, а згодом й ідейні. Та ставати на прохання ленківцями було непросто, бо було там багато газдовитого народу, який незабаром вивів свій колгосп під назвою “Україна” у передовики, а незабаром у мільйонери. А на трактористів і доярок посилалися медалі, ордені та звання героїв.

Саме в таку розбурхану колективною працею та прагненням зберегти автентичність поряд шість десятиріч років тому в типовій для того часу хатині, розміром 11х6 метрів і народився у холодну лютневу пору Павло Дворський (прізвище у селі дуже поширене). Наш знаменитий Павло прийшов на світ у часи, коли розлогими селянськими стежками тисячі людей йшли до своєї роботи — хто на ферму, хто в тракторну бригаду, хто на птахферму, хто в овочеву ланку, хто до молочарні чи контори. На широченнях ленківських полях вирощували найбільше цукрового буряку, пшениці, жита, ячменю, кукурудзи, гороху, сої, соняшнику, ленті, овочівники-городники день і ніч вантажили на вози яблука, груші, сливи, абрикоси, малину, агрус, смородину, вишні, черешні, кавуни, картоплю, моркву, петрушку, пастернак, цибулю, часник, усе, що сіється-родиться у цих широтах. У погребках, обкладених льодом, стояли бочки зі сметаною і сиром, та пе-

ресипані льодом тонни свинини і яловичини, риби та птиці.

Після страшної війни і жахливого голоду, які забрали сотні ленківців, завдяки тим, хто залишився живим, і тим, хто до цього часу підріс і став до роботи, село розцвіло і розгадувалося. Пекли свій хліб, у побутокінеті шили пальта і блузи, спідниці і сукні, ремонтували годинники і взуття.

У цей час довгими зимовими вечорами у школі збиралася на репетицію добра сотня сільських механізаторів — знаменитий ленковецький чоловічий хор, які разом із дружинами співали ще й у церковному хорі. Навіть за густого радянського режиму тут відверто святкували найбільші християнські свята, особливо Великдень, напередодні якого у кожній хаті напикали по кількох ночовок різних пасок і фарбували по відрі яєць. Найбільше роботи було у різників, які металася від обійстя до обійстя, аби встигнути не лише забезпечити двір свіжиною, а й розділити і спорядити все до ладу — бо саме різник мав начиняти ковбаси, підготувати буженину та сальцисон...

Не гасли вікна і вночі у місцевих шевців, до яких записувалися у чергу ще від спасівки. “Ручні” і “ножні” “Зінгери” вицокували над складнощими моделями кишень і клинців, поясів і фалдів, “вибитих” вручну комірців і гес-ток.

Хоч була біднота-голота, бо трудовень у колгоспі (навіть за його мільйонерства) вартував 2-4 копійки за трудовень. Восени у

рахунок цих грошей можна було отримати трохи якогось зерна, цукру та олії. Але не дивлячись на тяженний (не лімітований часом) труд, переважно ручний, бо в осінніх болотах ні газони, ні харківські трактори не проходили (а лише молодіці з рискалями і вербовими кошиками у руках), жарти, пісні, веселощі не стихали ні на зволочених рясними, густими сизими туманами полях, ні на вечірніх вулицях і провулочках, ні в хатах за домашньою роботою. Не вмовляли пісні — веселі, а більше сумні голосіння за дівками, що їх турки гнали терниками, а криві сліди замивала, про циганку, що наворожила нещасну долю, Шевченкову тополю, про козака, що поміняв жінку на шаблю, та чумака, що помер у чужій стороньці...

Та найбільше виявляла свою єдність громада на сільських толоках — комусь вкидали глиною стелю на хаті, вигладити замісеною глиною стіни, попіскувати та побілити так, щоб півстоліття комар носа не підточив, шукаючи нерівного місця або ще якої шкалупини. Як тільки сонце показувало над обрієм золоту брову (приблизно четверта досвітку), ленківські чоловіки з гральми, сапами та вилами на плечах поспішали до відчинених на своєму, а чи й чужому куті воріт, бо там нині по-ленківськи клака.

На городі вже метушилися молодіці, довкіл пахло борщем, голубцями, кашею і начинкою. Під хатою на підмурку у зелених графинах чекали напоготові па-

цьорки самогонки. До восьмої години поди стояли вкидані і заглажені, заміси вистругані, як полотно, столи вкладені стравами, гралі вимиті і сперті до плоту. Треба спішити, бо чекає іще колгоспна робота.

Так само гуртом копали криниці, розчищали ставки і водойми для напування худоби, гуртом готувалися до весілля, христин і поминок, носячи від хати до хати горшки, миски, тазики, бочечки, ослони, церати, стопки, килими і навіть дошки та шифер на будув...

Та найбільше у Ленківцях святкували свій Петрівський храм, 12 липня, величною службою у Петрівському храмі до полудня, а пополудні — гостинами за столом та неймовірно великим зборищем народу на толоці, куди з кожної вулиці зливалися потоки газдів і їхніх гостей із Мошанця, Грушівців, Бабина, Коновки, Макарівки, Вороновиці, Нагор'ян, Перківців, а то й сусіднього через Дністер Кам'янця-Подільського. Музик треба було наймати стійких, таких, аби могли дуги в мідні труби та гупати в барабани по кілька годин безперервно, бо шалені до танців лемківські парубки до потемніння в очах не випускали дівчат із рук. Білі креплешиніві плаття ставали спочатку сірими, а потім на плечах і чорними від пилюки, здійсноті від лютих танців, аж до неба, і парусинові і ремінні черевички розліталися уже за годину-другу, тому обічну траву дотовкали вже сотнями босих п'ят, звичних не лише до музики і спеки, а й до холодної у паморозку колгоспної ріллі.

Довкола танцю (данцю) із возами стояли продавці вина, квасу, квашених яблук, кутиків із топленого цукру, ситра і черги до них не стихали аж доки не заграють для сторонських марш. Це означало, що калфи (хлопці, які наймали музику) повинні готувати гроші на розрахунок, гості, що поспішають додому, з легким серцем можуть йти собі у своєму напрямку, а решту ніхто у спину не штовхає. Більшість іще залишається празникувати з неділі на понеділок. Господині доварюють “на завтра” нові страви — невидальці, дівчата міряють понеділкові сукні, а хлопці стрункі, у сажень у плечах рвуть на собі сорочки, сперечаючись за найкращу дівку.

Помиряться вони, може, аж на Великдень, коли після першого “Христос Воскрес!” стануть у чергу до великоднього срібного

дзвону і дзвонитимуть аж три дні, змінюючи один одного на церковній драбині.

...Як мінімум тричі на рік на ленковецьких подвір'ях сохнути-муть накрохмалені кукурудзяним узваром чи цукром широченні й довженні рушники, у кілька разів упоперек перешиті маком, си-ньоцвітом і ромашкою із викладеним поміж ними колосом, — перед Різдом, Великоднем і Петром. А на святвечір на вулицях буде густо від народу і хвіртки не встигатимуть зачинятися...

Щосуботи змашуватиметься, як і в моїх Нагор'янах, і всіх наших подністрівських селах долівка у обидвох кімнатах, припічок і підмурок, пратимуться чистим лугом сорочки, а лугом із м'ятою — митимуться коси спочатку дітям, а потім усьому сімейству.

І поки перевдягаються чисті сорочки і розчісуються коси, у стайнях ремигають бокаті корови, подренькують на ближніх горбах цибаті вівці, похрапують розпряжені коні...

Все йде своєю нескінченною мудрою чергою.

...Нескінченною?

Давно уже нема таких (тих!) Ленківців, у яких вперше дихнув на білому світі Павло Дворський. Зі ста трактористів залишилося кілька. Із двох тракторних станів — жодного. Немає ферм, молочарень, складів із вином і бринзою, нема вже і тих кутюр'є, які найновішими модними проектами обшивали піврайону.

Пішли у вічність Павлові тато й мама — Вікторія і Ананій Дворські.

Сиротами стоїть добра сотня понижених дощем і часом вимашених під шини і виляпаних золотим піском ленківських хат.

Того, що було, не повернемо ніколи, ні у Ленківцях, ні в Нагор'янах, ніде. Бо, очевидно, такий закон часу. Єдине, з чим я не погоджуюсь — із часом, це зникнення великого Подністрянського роду, який пощербленими паростками проріс після голоду і вродив потім рясно, а сьогодні родить своє насіння по чужих землях. Павло Дворський їздить до них у гості співати наших пісень, пританцюючи по-ленківськи (крилом). Із невипеченим часом чоловічим гонором, успадкованим від своїх дивовижних предків.

Але хто відчинить двері на нашій землі для наших пісень, на наших очах — великих і малих, родинних і державних? Чи є така рука?

Зоя ДІДИЧ,
м. Костопіль, Рівненщина

З берегів замріяного Случа

“З берегів замріяного Случа” — нова книжка Святослава Васильчука, журналіста, історика-дослідника, нащадка патріотичної, працюючої з діда-прадіда сім'ї. Батьківщина автора — село Антонівка, що на Рівненщині (колишнього Костопільського повіту).

Батько Святослава Карпо Олексійович, 1901 року народження, активний діяч ОУН-УПА, надрайоновий провідник ОУН, був заарештований у лютому 1945 року і засуджений трійкою НКВС у Рівному на “15 лет каторжних работ і 5 лет ссылки” — разом 20 років. Покарання відбував у Сибіру, у Воркуті. Там, у ОЛП-23 (особий лагерь політ-заключенних), у серпні 1953 року загинув під час повстання політ'язнів.

На день арешту батька Святославові було лише два роки. Біль втрати назавжди поселився у колись веселій і щасливій оселі. Сумні мелодії оповили незабутню пору дитинства. Чорні барви помережили й долю — з тавром сина націоналіста у житті було нелегко. Зате труднощі загартували волю, сформували характер бійця. Навчався на факультеті журналістики Київського державного університету ім. Тараса Шевченка. Відраховували як неблагонадійного. Згодом поновили у лавах студентів. Попри труднощі хлопець гордо ніс своє козацьке прізвище Васильчук. Вистояв і став письменником-воїном.

Святослав Васильчук — заслужений журналіст України, удостоє-

ний Всеукраїнської премії імені Івана Огієнка. Довгі роки працював у районних та обласних газетах України й Узбекистану, зокрема на малій батьківщині — в редакції Березнівської районної газети.

Святослав Карпович брав активну участь у процесах державотворення на теренах Житомирщини: з 1989 до 1999 року був головою обласної організації Народного руху України, нині очолює обласне об'єднання “Просвіти”. Автор багатьох книжок поезії і прози.

Нова книжка — “З берегів замріяного Случа”, що побачила світ у видавництві “Волинь”, за визначенням рецензента — доктора історичних наук, професора Націо-

нального університету “Острозька академія” С. І. Жилука, своєрідний “розлогий есей”, у якому головною є людина у вимір часу — трагічної минувшини, що дала безсмертя героям; неоднозначної сучасності, яка висвітлює суть особистості.

Кілька розділів містять документи про боротьбу збройних формувань УПА, підпілля ОУН за українську державу на Волинському Поліссі. Сила книги в її реалістичності: названо поіменно й українських героїв, і прислужників перед сатанінською владою, безбожників, зрадників. Одна з них — донощиця Чорна, чорні діла якої не забути.

Із теплою описує автор своїх рідних — маму Теклю Талимонівну, брата Тараса, сестер Ганну та Надію, які 1989 року поруч із патріотами костопільського краю одними з

перших підняли жовто-блакитний прапор, за який віддав своє страдницьке життя їхній батько.

Цікаві гумористичні замальовки редакційних буднів, описи світлих почуттів до дівчини Валентини, яка стала коханою дружиною.

Понад 600 імен земляків та історичних постатей згадано у книжці. Вміщено фотознімки поліських повстанців, очільників національно-визвольних здвигов і битв за волю України, березнівських просвітян, побратимів, друзів, знайомих. Інші фото демонструють розбудову Березного, “містечка з запахом бузку”.

Ця книжка — яскравий приклад того, як любити свій край, його історію і сьогодення, людей, що живуть поруч. Жити і прикрашати свою землю, працювати для її добра — велике щастя.

Київська партія з кількома невідомими, або Хто вкрав київські вибори?

“Київзраду геть”! Таким закликом закінчував свій виступ з імprovізованої трибуни перед Верховною Радою (чи Радою?) мало не кожний промовець. Невизначеність щодо виборів столичної влади знову підняла хвилю протесту киян. На заклик опозиції захистити своє законне право на обрання гідної і дієздатної влади, біля стін парламенту 2 квітня, коли мало розглядатися це питання, зібралися тисячі киян. Влада теж не дрімала: напередодні в Інтернеті оголосила призов “добровольців до 30 р.” за 30 грн/год помагати й покричати на підтримку регіоналів на зло киянам. Але хоч би якою гучною була брехня, перекичати, заглушити волаюче безладдя і цинічне розкрадання власності київської громади вже не вдасться ні оплаченим найманцям, ні депутатам-регіоналам, ні продавцям “правосуддя”.

Вибори Київської міської ради і міського голови треба було давно вже провести. Якщо чесно дотримуватися Конституції України і закону про вибори. Цього, посиляючись на законне право, давно вже вимагають кияни й опозиція. Поставлені перед неспростовним фактом, з цим погоджується, принаймні на словах, навіть дехто з представників влади. Наприклад, голова Верховної Ради Володимир Рибак сказав, що “вибори у Києві треба проводити, тому що в кінці травня закінчується термін повноважень міської ради, уже рік немає міського голови”. І тут же лукавить, мовляв, треба визначитися, якими вони мають бути: черговими чи позачерговими?

Здавалося б, просте питання, яке потребує такого ж вирішення: їх треба негайно проводити. У Верховній Раді зареєстровано проект постанови щодо київських виборів. Про те, що нинішня влада і на Банковій, і на Хрещатику боїться їх (самовпевнені заяви київського очільника від президента О. Попова про його перемогу до уваги не беремо) як вогню, зрозуміло всім. Бо на столичний кін поставлені занадто великі ставки — майбутні президентські вибори. Щоб утриматися на плаву, для Партії регіонів і її сателітів — Компартії і одиночників партії Литвина, як правило, всі засоби годяться.

Тож регіонали і К^о вдаються до тактики тягання Сірка за хвоста: 48 народних депутатів ще 19 березня зробили подання до Конституційного Суду щодо тлумачення низки положень Конституції та закону про місцеві вибори, що стосуються місцевих виборів у Києві. Один із цієї бригади, сумновідомий автор законопроектів про так званий наклеп, про кримінальну відповідальність за передчасне переривання вагітності В. Журавський повідомив, що вони просять КС пояснити: чи можуть чергові вибори в органи місцевого самоврядування проводитися не од-

фото Олександра Литвиненка

ночасно, а в різні часові проміжки? Найсправедливіший, найдемократичніший в світі Суд посилено думає.

Тим часом опозиція вимагає призначити вибори на початок червня, бо термін перебування Київради при владі закінчився. Цієї ж дати дотримується у своїй рекомендації і профільний комітет ВР. Віталій Кличко, голова депутатської фракції партії “УДАР”, з трибуни Верховної Ради озвучив думку мільйонів киян:

“Столиця не може існувати без легітимно обраної людьми влади. Ми зобов’язані призначити вибори. Не треба ілюзій, киян не перекичати штучним мітингом, що зараз зібрався під охороною міліції. Їх не вийде ігнорувати, бо влада Києва наробила достатньо, щоб її відправити у відставку. Ось чому владці сьогодні так чіпляються за владу всіма правдами і неправдами. Нинішня влада безчинствує по всій країні. Нині в Севастополі на місцевих виборах кандидата від “УДАРУ” намагаються незаконно зняти з виборчих перегонів.

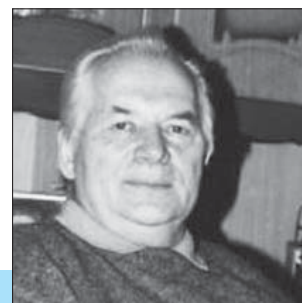
Тиск і підкуп — візитівка влади у підготовці до місцевих виборів у Києві і в інших громадах. Але є речі, важливіші за будь-які політичні розрахунки, це — базові права та свободи громадян. Порушення їх — це дуже серйозний злочин. Незаконне перенесення виборів у Києві буде таким самим злочином, бо призначити вибори — один із найважливіших обов’язків парламенту. І від цього обов’язку не захистить ні Адміністративний, ні Конституційний, ні будь-який інший суд!”

Але суд мусить бути. Суд над цинічним втоптуванням у багно Конституції й чинних законів країни, суд над галопуючою бідністю переважної більшості населення України, суд над обездуховленням і позбавленням не лише киян, — усієї країни майбутнього.

“І буде праведним той суд!” — рішуче гукали того дня не тільки на запруджений тисячами народу вулиці Грушевського, біля стін Верховної Ради.

Микола ЦИМБАЛЮК

ОЛЕГ ЧОРНОГУЗ: НЕ ЛИШЕ ПОЛІТИКА

4

“ПРОСВІТА” ВЧОРА І СЬОГОДНІ

7

ПОЕТ З НАДВІРНОЇ НЕСТОР ЧИР

9

ЛЮБОВ ПОНОМАРЕНКО ПРО СЕБЕ

11

КУЛЬТУРА БЕЗ ПРОВІНЦІЇ

14-15

Олег РОМАНЧУК: «Держава суспільства і держава еліти»

— Олеже Костянтиновичу! Чи справді існує криза в усіх сферах життєдіяльності?

— Сьогодні в Україні існують фактично дві держави: держава суспільства й держава еліти. Володимир Войтенко, доктор медицини, відомий учений-геронтолог, констатував: “Україна нині є сумішшю острівців тоталітарного льоду, плинних демократичних структур і викидів антинаціональної (антиукраїнської) та антидержавної (антиукраїнської) пари”.

Тож системна криза справді панує в усіх сферах життєдіяльності. Найпарадоксальніше, що будівничі храму Української держави — архітектори, виконробі, будівельники, допоміжний персонал із Печерських пагорбів, із вулиці Грушевського і Банкової досі не можуть визначитися не лише з типом риштування, а й з архітектурною формою такої жаданої для багатьох поколінь українців самостійної, незалежної соціально-економічної споруди. Тому й немає політично структурованої нації.

— Як висловився доктор економіки зі США Осип Мороз, “ніхто з лідерів не довів, що вартий вести народ. Українці не вміють створити провуду”. Згодні?

— Було б у країні розвинуте громадянське суспільство, — можна було б говорити про створення ефективної влади. Роки минають, а ситуація не змінюється: суспільство не спроможне створити для себе ефективну владу.

— Недавно з’явився повідомлення, що громадські організації Херсона та Харкова вимагатимуть розпуску парламенту. Як що ж Президент цього не зробить, збираються ініціювати референдум. Що б це мало означати?

— Ідеться про можливу маніпуляцію, задуману з прицілом на вибори Президента 2015 року. Щось “нагорі” мають намір змінити, аби полегшити собі виборчий процес. Себто — не віддати владу в руки опозиції.

— Тож як нам вибудувати ситуацію, створити “стратегію-основу”, до чого закликає відомий публіцист Леонід Капелюшний?

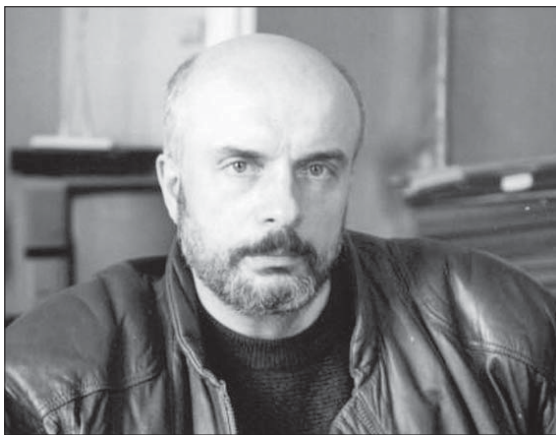
— Маємо вести мову про вироблення такого проекту, який би згуртував націю, сформулював спільне бачення майбутнього. Потрібна зміна суспільно-політичного ладу.

— І хто б це мав виробити?

— Хтось із про-державницьки налаштованої української еліти.

— Але ж не забуваймо про трьох найбільших ворогів України, про що ще 1954 року писав Юрій Шевельов: Москву, український провінціалізм і комплекс кочубейщини. До речі, ця констатація відображає і нинішню ситуацію в Україні?

— Безперечно. Москва спить і бачить Україну губернією Російської Федерації. Цікаво, що Володимир Путін 4 березня під час зустрічі з Віктором Януковичем нарешті визнав, що вступ України до Митного союзу є вступом політичним. А згадаймо, чому Україні не надали плану дій щодо членства в НАТО (ПДЧ)! Тоді сам заклятий друг України прибув на Бухарестський саміт (квітень 2008 ро-

бінських за навчальний посібник “Системний аналіз у журналістиці”.

2012 року Олег Романчук став лауреатом обласної премії імені В’ячеслава Чорновола за публіцистичну збірку “У пошуках універсуму”. З чим ми його і вітаємо.

ку), провівши відповідну роботу з лідерами європейських держав. А нині за допомогою української ГТС наш “стратегічний партнер” прагне втягнути нас у Митний союз. А через якийсь час, взявши в оренду українську ГТС, Росія пояснить Києву, що, крім своїх фахівців, які мають контролювати орендоване майно, вона має право всіляко обєрігати його. А згодом вимагатиме дозволу на створення власних органів контролю та управління, на організацію власних охоронних структур. А там — і до введення московських охоронних підрозділів (військ) недалеко — під приводом можливої терористичної загрози транснаціональної газової магістралі. І так помаленьку Україну, без єдиного пострілу, інкорпорує Росія.

— Знаємо, що сталося з Білоруською ГТС...

— Там теж починалося з передавання білоруської державної газотранспортної системи “Газпрому” за умови 50:50. Нині ж уся білоруська ГТС у руках Москви.

— Який вихід?

— Не можна допускати російську сторону одноосібно до управління ГТС України. Треба шукати альтернативні рішення. І в жодному випадку не вступати у Митний союз. Адже тоді в руках Москви опиняться митний контроль, і 110 млрд гривень щороку потраплятиме не до Києва, а до “белокаменної”.

— А як щодо двох інших складників загрози Україні — українського провінціалізму і комплексу кочубейщини?

— Оці два складники й працюють на користь Москви. Це і відверте нерозуміння місця України в світі, і амбіції окремих людей. Якщо чесно, то навряд чи хтось нині повірить, що опозиція 2015 року виставить одного, погодженого, претендента на пост Президента України. Москва так взялася за Україну. Біда в тому, що український провід не може організувати ефективного спротиву “первопрестольної”. Бо його немає. Одна з головних причин нинішніх політико-економічних здобутків Москви щодо України полягає в тому, що не вдалося вповні здійснити “духовну втечу українства з московської тюрми” (Валентин Мороз).

Ми не змогли вирватися з культурного простору імперії. Це — неповага до самих себе. Скажімо, Львівський автобусний завод віддано росіяни-

нові Чуркіну. Хто його віддавав, хто був тоді у Львові при владі?!. Продажність. Пристосуванство. Брак національної ідеї. Почуття меншовартості. Вже не кажу про те, які місця Україна посідає у різноманітних рейтингах — 148 місце, 167-ме. Словом, є величезна проблема: немає лідера. А найгірше — в Україні залишилася система, породжена більшовиками. Вона трансформувалась у нашої країні у своєрідне кланове товариство з обмеженою відповідальністю з красивою вивіскою — “Україна”. Науковці знають: якщо в систему (чи соціальну, чи політичну) ввести новий елемент, то можливі два кінцеві варіанти: або змінюється вся система, або система адаптує цей елемент. У політичному житті країни з моменту проголошення незалежності сталося друге: колишня колоніальна адміністрація фактично нав’язала демократичним елементам свої правила гри. І дедалі виразніше в Україні вимальовується “політична модель”, яка є антиукраїнською.

Система не просто панічно боїться відчуження України від Росії, а буквально скаженіє від усвідомлення реальності перспективи цілковитого суверенітету України.

— Як Ви вважаєте, цього року буде укладено Угоду про асоціацію з ЄС?

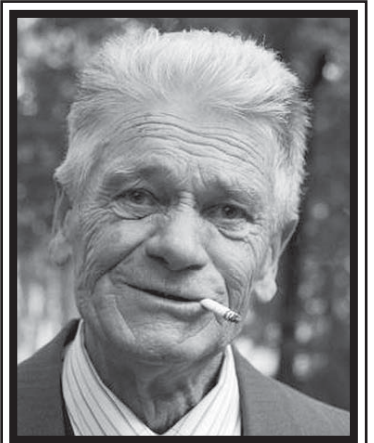
— Це — не самоціль. Головне — жити, ґрунтуючись на цінностях ЄС, вибудовувати Європу в собі. Ще одне: ми чомусь забули про НАТО, а це також вимагає підтягувати стандарти.

— Чи прислухаються владні мужі до думки Ганни Северінсен, співдоповідача Моніторингового комітету ПАРЄ щодо України, яка, на жаль, констатувала: “Якщо в інших країнах Конституція — це, так би мовити, арена, на якій грають у футбол, то в Україні Конституція — це як футбольний м’яч, яким грають”? Чому в Україні так ставляться до Конституції — передусім адміністратори різних рівнів?

— Елементарна неповага до Закону. Сьогодні “Україна” — це аномалія. Хаотична суміш національної свідомості та нігілізму. Країна, в якій вибірково застосовуються закони, де її національний зміст вивітрився під впливом корпоративної культури полювання за вигодою” (Роман Купчинський). Тут доречно буде повернутися до проблеми “референдуму”, про що ми вже говорили. Ці громадські ор-

Олег Костянтинович Романчук — кандидат філологічних наук, доцент кафедри української преси ЛНУ імені Івана Франка, член Національної спілки письменників, член Національної спілки журналістів, член Міжнародного інституту преси.

Від 1993 року — шеф-редактор (засновник) журналу політології, футурології, економіки, науки та культури “Універсум”, лауреат премії імені Івана Багряного 2008 року “за визначний внесок у розбудову державної незалежності України та консолідацію суспільства”. Лауреат міжнародної літературної премії 2009 року імені Дмитра Нитченка. Лауреат конкурсу українського фонду Воляників-Шва-

Попрощалися з Миколою Сомом

29 березня 2013 року в приміщенні Національної спілки письменників України колеги, друзі, рідні та близькі попрощалися з відомим поетом-шістдесятником, поетом-піснярем, заслуженим діячем мистецтв України Миколою Даниловичем Сомом, життєлюбом, який прожив на землі 78 років. Поховали поета, згідно з його заповітом, у селі Требухів Броварського району на Київщині, де він народився 5 січня 1935 року в родині коваля.

1958 року Микола Сом — уже знайомий молодий поет, закінчив факультет журналістики Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Тривалий час вчителював у рідному селі й у школах столиці. Працював у газетах “Нафтовик Борислава”, “Друг читача”, “Вечірній Київ”, “Слово Просвіти”, в журналі “Ранок”, у видавництві “Музична Україна”. Завідував літературною частиною “Укрконцерту” та сектором пропаганди книги в Київській публічній бібліотеці ім. Лесі Українки.

За своє творче життя невтомний майстер пера написав десятки поетичних збірок: “Йду на побачення”, “Вікнами до сонця”, “Дума над вогнем”, “Стежка до океану”, “Б’ю чолом!”, “Товариство”, “Присвяти і послання”, “Моєї радості сльоза”, “Хроніка воєнного дитинства”, “Сто епітафій” та ін. Він автор прозових книжок: “Як я Сталіна хоронив” та “З матір’ю на самоті” про свого незабутнього побратима Василя Симоненка, книги спогадів “Платон Майборода”, книги гумору “Придибенції”. Лірична душа Миколи Сома залишила Україні у спадок чимало популярних пісень, які охоче співають донині: “Без вітру не родить жито”, “Вишиванка”, “Пливе Дніпро до моря синього”, “Вірна дружино моя”, “Ода матерям”. Чверть століття на хвилях телепередачі “На добраніч, діти” на Першому Національному каналі телебачення щодня лунала його прекрасна колиська “Зоря-зоряниця”...

Творча й просвітницька діяльність Миколи Даниловича пошанована високими званнями Заслуженого діяча мистецтв України та Відмінника освіти України. Він був удостоєний літературних премій ім. В. Сосюри, ім. Остапа Вишні, ім. Д. Нитченка, ім. О. Гірника та Фонду Т. Г. Шевченка. Нагороджений Почесною грамотою Верховної Ради України та церковним орденом Св. Архистратига Михаїла.

Світла пам’ять про Миколу Даниловича Сома — талановитого письменника, винахідливого, гострого й дотепного словотворця, великого життєлюбця, доброзичливу і порядну людину залишиться у серцях багатьох людей, які його знали.

Національна спілка письменників України, Київська організація НСПУ, ВУТ “Просвіта” імені Т. Г. Шевченка, Редакція “Слова Просвіти”

Марія МЕЛЬНИК,
Муровані Курилівці
Вінницької обл.

Червона полуда

Братська могила воїнів УПА

За кого ж голосувати?

Торкаючись визначних історичних подій навіть недалеко-го минулого, наражаємось на білі плями, наразі почервонілі від пролитої крові. Минає час — і затуманена лжою дійсність проявляється, як на фотоплівці. Тоді ті, кому правда коле очі, спішають очорнити істину ненавистю і злобою. Західна Україна у 40—50-ті роки перебувала під грифом “Совершенно секретно”, і влада темряви ще й сьогодні боїться світла правди: воїнів Української Повстанської Армії називає буржуазними націоналістами, фашистами, піклується, щоб членів партії “Свобода” не обрали у Верховну Раду. Керівництво не любить Україну і ставить заслін патріотам. Коли перед виборами у парламент у наші Муровані Курилівці приїхали кандидати в депутати від партії “Свобода”, очільники району розпорядилися заборонити цю акцію, навіть закрили Будинок культури, а самі безслідно зникли. Гості на вулиці поговорили з окремими людьми. Потім чулися розмови:

— За кого ж голосувати?
— За партію “Свобода”.
— Так це ж бандерівці, націоналісти, вони ж нашим у спину стріляли!
— А наші чого там були?

На останнє питання відповіді не було, бо то прогалина, біла пляма в історії для східних українців — у них з очей не спадає полуда. Та подивімось правді у вічі — вона ж не за сімома печатами. Є багато очевидців тих подій, яким можна вкласти персти в рани і тоді повірити, як Хома невірний.

17 вересня 1939 р.

Марія Дмитрів, її чоловік Григорій народилися і виросли в селі Коцюбинці Копичинського району Тернопільської області. Непередбаченим вузлом їхня доля зав’язалася з долею Батьківщини. А почалося усе так: 17 вересня 1939 року Червона Армія ввійшла на територію Західної України, зустрічали її хлібом-сіллю, квітами, раділи визволенню. Наступного дня у Копичинцях та інших містах і селах скликали збори, обрали сільські ради, говорили російською про нове щасливе життя. І воно не забарилось — почалася колективізація. Забирали землю, реманент, тяглову силу. Коли виводили корів, жінки голосили, як за покійниками. Та що там корови! — порядних господарів, чесних трударів записали у неблагонадійні й спішно вивозили в Сибір цілими родинами. Люди дивувались з мертвої хватки москалів: не звикли до такого розгулу савівля. Подружжя Дмитрівих було приголомшене, перелякане бідною, що звалилась на людей. Ось тобі й “визволителі”. Потерпали за себе, та жевріла надія: може, не зачеплять. Ще й як зачепили! Наступаючи на захід у 1944 р., польові радянські військомати насильно забирали з собою хлопців для поповнення поріділих частин. Так взяли і Маріюного Григорія.

Поля битв устелювали українським цвітом

Новобранців не вчили військової справи, не дали ні обмундирування, ні зброї, а посилали на вірну смерть: “Предателі, впірьод! Аружіє добить в бою!...”. По вишитих сорочках пізнавали загиблих, а по кайновій печаті — злочинні на-

кази. І німецькими руками москалі вбивали братів-українців. Так поля битв устелювали українським цвітом. Мало не в кожну оселю полетіли похоронки. Коли на подвір’я Дмитрівих, боязко озираючись, зайшла листоноша, подала Марії фатальний папірець — земля хитнулася у неї під ногами. Та прибіг малий Зеньо: “Мамо!...” І вона своє горе затиснула в кулак: повинна жити для сина.

У кровопролитному вирі

Небувало жорстока, запекла війна затягувала життя вдови у кровопролитний вир. Повстанська армія воювала з диявольськи підступним ворогом, у сотні разів могутнішим. У його руках було все: регулярні військові частини, зброя, продовольство, зрештою, всі багатства окупованої землі. Повстанці не мали де голову прихилити, на батьківщині стали вигнаннями. Улітку і взимку у траншеях, зброю добували в боях.

Окупанти діяли всіма засобами: з одного боку терором і репресіями, з другого — загнуждували підкупом: місцевим людям доручали невисокі посади, створювали партійні й комсомольські організації, принадували молоді розвагами, обіцянками. За поступливість платили по 30 срібняків. Шукали зрадників і серед бандерівців. Якщо повстанця вдавалося взяти живим, пропонували співробітництво. Найчастіше він відмовлявся — тоді мордували, як середньовічні інквізитори, після чого — тільки розстріл або заслання в Сибір. Бандерівці знали, що потрапити в полон до москалів гірше, страшніше смерті, тому останню кулю берегли для себе.

Більмо на оці

Енкаведисти широко використовували східних українців, які погоджувались вистежувати повстанців і доносити на них органам радянської влади. Знаю у наших Му-

рованих Курилівцях чоловіка, що мені проговорився: “Я шість місяців ходив у вишитій сорочці, вчився говорити по-гуцульськи, щоб знати, чим дихає кожен западець... А як же можна було перебороти тих затятих бандерівців!...” Так проговорився, признався сексот із Вінницької області, але не розкався, не усвідомив найстрашнішого гріха — зради. Не заговорила його совість — так засліпила, затуркала, затьмарила його глузд комуністична пропаганда, що волелюбні західняки для таких, як він, — більмо на оці.

Про честь лицарів і ганьбу яничарів знаю з відвертої розповіді Марії Дмитрів. У неділю 1944 р. з лісу в рідні Коцюбинці йшло п’ять повстанців: повітові провідники Мирослав Кузик, Григорій Грабець, Дмитро Мостовий і два Марієнні брати — рідний і двоюрідний — Іван і Грицько Дмитріві. Найстаршому було 24 роки. Ішов мокрий сніг — з одягу скапувала вода. Голодні, втомлені юнаки хотіли в селі обсушитись, зігрітись, підкріпитись гарячою стравою. За ними, як хорти, полювали червоні яничари (вищезгадані сексоти), донесли чекістам — і згряз з трьохсот облавників обступила хату, куди зайшли бойовики. Бій тривав півдня. Боеприпаси у повстанців вичерпувалися. Це помітили поневолювачі — і їхній зверхник наказав: “Не стріляти!” Вони жадали взяти сміливців живими, щоб зламати їхній дух свободи, поставити на коліна, замучити “на допросах”.

В їхніх очах не було страху

Загрозна, тривожна тиша закам’яніла. Знесилені боем, хлопці виходили повільно, але впевнено. У їхніх очах не було страху, тільки у глибині душі читалася непозбутна печаль і стурбованість, як з честю попрощатися з життям... Якусь мить стояли замислившись. Кожен глянув у далечінь: за грудневим туманом бачив весняну свою

Україну... без себе. Каїни хижо стежили за ними, як голодні вовки. Ненависть до катів підштовхнула руку з пістолетом до скроні: “Слава Укра...!” Гримнуло п’ять пострілів.

Мертвих героїв із відкритими лицами поклали на вулиці під плотом, щоб родичі пізнали своїх — тоді окупанти арештували б їх і мордуваннями вибивали б у них інформацію. Матері, сестри дивились на закривавлених своїх, найдорожчих... Незагойний біль, нестямний крик билися в грудях, та вони знаходили в собі сили стриматись і тихо сказати ворогам: “Не знаю, це не наші”. Марія Дмитрів подивилася на братів Івана і Гриця — побіліла, як смерть, підкошувалися ноги. Встояла. Кусаючи губи, взяла себе в руки, в горлі задавила крик, бажання обійняти, погладити дорогі рідні риси. Відступилася, не впустивши й сльозинки. Коли енкаведисти відійшли, з сільської ради прислали підводу — вивезти загиблих за село. За підводою йшли нещасні матері, тут дали волю сльозам. Як ягоди калини, на дорогу падали червоні краплі — то кров їхніх синів. “Визволителі” не дозволяли хоронити борців за свободу на цвинтарі, поруч із предками на батьківській землі — їхні тіла скинули під лісом на поталу диким звірам.

Під дамокловим мечем

Марія Дмитрів дуже побивалася за братами — про себе не думала і не здогадувалася, що нове лихо дамокловим мечем висіло над її головою: сталінські сатрапи занесли їй ім’я у списки на арешт. Вночі нахабно заірмали в двері. Її як струмом пронизало: Зеньо! Що буде з дитиною?! Не розгубилася: відчинила затильне вікно і наказала тікати до дядька. Восьмирічний хлопчик утямив що до чого. Міліціонери наказали швидко одягатись і йти за ними. Вона дорікала їм за знущання, за сваволю: ще надіялася присоромити їх, усомніти — і вони пожаліють вдову і її сироту. Та в їхніх очах не було ні співчуття, ні жалю; навіть цікавості не було в тих риб’ячих вирлах. Їй стало страшно: наче одна в лісі серед го-лодних вовків. Вона слізно по-молилась. І стало легше: такий час, біда не тільки в неї. Її зачинили в холодній камері: ні ліжка, ні стільця. Довго стояла, притулившись до стіни, ноги нили, гули. Їй принесли передачу у мішку, той мішок розстелили на цементній підлозі й лягла. Пробудилася, краї мішка — в неї. Скоро зачитали вирок — 10 років сибірських таборів.

У зашморгу колючих дротів

У далекій дрімучій тайзі зупинився ешелон з тисячами невільників. Ніхто б тепер не впізнав колись вродливу чепурну красуню Марію Дмитрів: із вагона вийшла зечка, змучена, бліда, у брудному одязі; вжахнулася чорними бараками з підсліпуватими вікнами, які хижими потворами поглинали ув’язнених. Як піймана пташка, беззахисна жінка опинилася у зашморгу колючих дротів, облуптана залізним убивчим павутинням, з якого не вирватись. У Сибіру душу нещасних ув’язнених гнітило все: похмуре, зловісне небо, скупе сонце, таємниче погрозлива тайга, немилосердний, жорстокий холод, що виморожував кожну клітину. А голод висмоктував сили і здоров’я. Та попри все шодень наказ: на роботу! І ось колона: зсутулені поста-ті в грубих хустках, засмальцьованих куфайках, кирзових чоботах чи чунях з онучами. Серед них і Ма-

рія Дмитрів, яка зрозуміла, що сталінські посіпаки заплановано, свідомо з ув’язнених вичавлюють усі життєві соки, доводять до загибелі, а на їхнє місце привезуть нові жертви. То чи варто шкодувати за таким життям? Але що ж тоді буде з її дорогим єдиним сином? Круглий сирота, безпомічний, беззахисний, як житиме?

Сама-самісінька через тайгу

І Марія шукає виходу з глухо-го кута. Ще й із села вона одержала лист, в якому повідомили, що її Зеньо захворів на запалення легенів. Вона пише Сталіну лист, слізно просить зняти з неї судимість. Але відповіді нема. Страх за здоров’я сина надає їй сміливості — і у травні 1948 р. вона відважується на страдницьку дорогу втікачки. Тільки гілка шелесне — мороз поза спиною пробігає, серце мало не вискочить із грудей. Скрізь привиджувались їй ненависні конвойники. А як було їй, самій, непроглядної ночі серед похмурої тайги! Молилась Божій матері — і перебували сили. А почула паровозний гудок — заплакала від радості: якось і вона вчепиться до поїзда. І накантувалася, гагнулась на товарняках. А ступила на омріяну, зеліянну батьківщину — поцілувала рідну землю. Ось і вулиця, де все до болю знайоме. Назустріч Марії йшов хлопчина. Який гарний. Десь бачила. Чий він? А зрівнявся і привітався — уста і голос, як у Григорія... Її осінило: “Зеньо! Синочку!” — сльози матері і сина змішалися.

Не покладаючи рук

Марія боялась зурочити своє щастя, та без нової біди не обійшлося: у “неісходимій Сибірі” за втікачкою кинулись через три дні. Слідчі органи надіслали запит у село Коцюбинці — і жінка знову опинилася за ґратами тернопільської тюрми. Три місяці томилася у неволі. Несподівано прийшов порятунк. На Марієн лист до Сталіна Москва прислала відповідь: “Як вдову загиблого на фронті Великої Вітчизняної війни М. Дмитрів звільнити з-під арешту, зняти судимість...” На волі цій неординарній, героїчній жінці вистачало труднощів. Хату її забрав собі голова сільради. Але Марія і слова нікому не сказала, тільки попросила ділянку землі, щоб будувати хату. Беручка і заповзята взялась за роботу: замісила грасу, робила лампачі, з них стіни ставила сама. Підшоком був син Зіновій. Верх і покриття зробили чоловіки-односельці. Марія розрахувалася з ними своєю працею: відробляла у їхньому господарстві, на городі. Вона трудилася не покладаючи рук — тинькувала, білила, витирала. Раділа і співала. Бо ж була на волі: ніхто не бив, не лаяв, не карав. Сама собі наказувала, що робити. 1958-го одружила сина, дочекалась онуків і правнуків. У свої 80 років успішно вела домашнє господарство, щоб допомогти онукам і дітям.

У 1991 р. ця героїчна жінка зустріла нашу Незалежність як великодній благовіст. Зі сльозами пішла на могилу братів, поклонилася їм за волю України.

Сподіваюсь, трагічна доля родини Дмитрівих у східняків, затьмарених комуністичною облудою, викличе співчуття і повагу до волелюбних західняків — з їхніх очей спадє червона полуда. І тоді в єдиному пориві через Дніпро одні другим простягнуть руки для духовного відродження української нації.

“Василь Лопата — глибокий психолог і знавець народної душі, народного характеру, бо сам — частина цього народу”.

Тетяна ЧЕРЕП-ПЕРОГАНИЧ

Коли запитуєш у мешканців Нової Басані (Бобровицький р-н, що на Чернігівщині) про славних земляків, серед перших завжди називають Василя Лопату.

— Він із наших, — кажуть з гордістю. — Талановитий чоловік.

Із цим не посперечаєшся. Господь нагородив звичайного сільського хлопчину незвичним даром — створювати картини, а той не знехтував дарунком і присвятив художньому мистецтву все своє життя.

Це сьогодні Василь Іванович Лопата народний художник України, лауреат Шевченківської премії, а починалося все у ранньому дитинстві з вдалого, на його думку, малюнка, створеного на пічній стіні.

Я твій навіки, Україно!

ласку матір'ю і Василем. За її життя він сором'язливо ховав свою любов до найдорожчої серцю людини. Зізнався у цьому лише згодом на папері: “Мамо, мамо! Я нічим не віддячив Вам за Ваш подвиг жити... Ваша покалічена доля мучить мене, як докір за всі радощі, що дісталися мені”. А ще Василь Лопата зробив десятки портретів матері, які 2009 року в Києві зібрав у персональну виставку під назвою “Мамине святе ім'я”.

Знайомлячись із дитячими роками художника, не можна обійти увагою його спогади про бабусю Наталку, батькову матір. Без будь-яких настанов, тенденційних засобів виховання ця мудра

тири роки здібний юнак отримує “червоний диплом” і таку непотрібну йому спеціальність молодшого зоотехніка. Єдине, що тоді рятувало — заняття малюванням. Кожну вільну хвилину в технікумі він витрачав на підготовку до іспитів у Київське училище декоративного й ужиткового мистецтва. Дарма, що вони збіглися у часі з випускними іспитами. Скромний і сором'язливий хлопець раптом виявив неабияку сміливість та наполегливість у досягненні мети. Та, на жаль, навчання у художньому училищі триває недовго. Василя призивають на службу в армію.

Після демобілізації 1964 року Василь Лопата вступає до Київського державного художнього інституту. Йому дуже важко, бо відчувається відсутність системної попередньої освіти. Але фанатична працездатність і майже релігійна відданість мистецтву допомагають долати труднощі. Незабаром молодого художника приймають у книжкову майстерню професора В. І. Касіяна.

“Для мене це як дарунок долі”, — говорить художник.

Шість років наполегливих самовідданих занять завершилися для Василя високо оціненою фахівцями дипломною роботою — блискуче створеним циклом із десяти дереворитів на тему українських народних дум, а також зарахуванням до творчих майстерень Академії мистецтв СРСР під керівництвом народного художника М. Г. Деревуса та першою груповою виставкою.

Так починалася самостійна творча робота Василя Лопати. Республіканські, всесоюзні виставки, ілюстрування книжок.

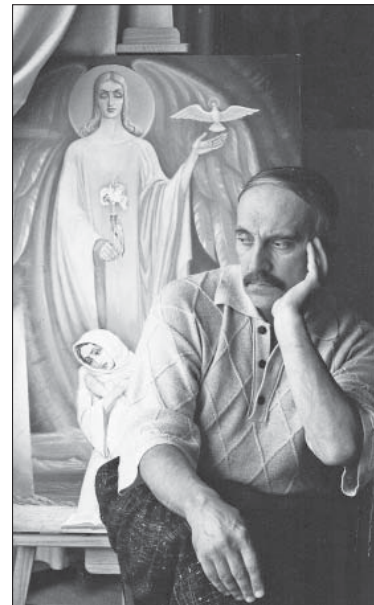
Молодий художник доводив свою професійну спроможність, завойовуючи собі право на складніші та відповідальніші замовлення. Тож незабаром у видавництві “Веселка” за власною ініціативою, не розраховуючи на гонорар, замість двох виконує шістнадцять ксилографій до роману В. Шевчука “Побратими” (1971 р.). За цю роботу митець отримує кілька вагомих відзнак, цього ж року Василь Лопата стає членом Співки художників України.

Родина художника

ему бажанню, за волею рідного дядька (материного брата) його зарахували не до художньої школи, а в Майнівський зоотехнічний технікум неподалік від дому.

То були роки навчання, сповнені відчаю та болю. Та через чо-

Василь Лопата

українських балад, ілюстраціями до “Прапорonoсців” та “Таврії” Олеса Гончара тощо.

П'ять років (1987—1992) присвятив художник ілюструванню “Кобзаря” Тараса Шевченка, за що 1993 року отримав Національну премію України імені Тараса Шевченка. Інший лауреат цієї премії, народний художник СРСР

тається до творчості Гоголя, створює серію чорно-білих ліноритів “Маруся Чурай”. І 2001 року удостоюється звання народного художника України. Його твори зберігаються в музеях України, за кордоном. Біографічні дані про нього можна знайти в багатьох енциклопедіях і довідниках. Василь Лопата — автор 700 творів образотворчого мистецтва. Усі вони глибоконаціональні, виразно поетичні. На його рахунок 30 персональних виставок.

Із 1994 року через хворобу, що загострилася, Василь Іванович із родиною мешкає у США. Це не можна назвати еміграцією. Він був і залишається громадянином своєї країни. Він — українець, вірний син свого народу. І саме тому фізичне покращання здоров'я на березі Тихого океану ні на мить не позбавляє його туги за Україною. Забувається роботою. Пише багато пейзажів, не каліфорнійських, а рідних — Чернігівщини, Полтавщини, Київщини, створює портрети співвітчизників-однодумців.

В Америці відчув потяг до письменництва, виникла прекрасна автобіографічна трилогія: “Деся на дні мого серця” (2001), “Дорогу свою покажи мені, Господи” (2005) та “Кажу, як на сповіді” (2011). Усі книги проілюстрував автор.

Рідна оселя

М. Г. Деревус тоді так сказав про свого учня: “...він (Лопата) — глибокий психолог і знавець народної душі, народного характеру, бо сам — частина цього народу. Його любов до України, до національного — не поза, не ідея, не умоглядний висновок, а пристрасть, поклик душі, натхнення”.

Віхою у доробку художника стала серія гравюр до твору “Слово о полку Ігоревім”. Він також займався оформленням дипломатичного й українського паспортів, працював над художнім оформленням української гривні.

Багато подорожує: Польща, Югославія, Індія, Канада, Франція, США. Найбільше митця вразила Італія, де відбулися три незабутні зустрічі з Папою Іоанном Павлом II, чий портрет він виконав і особисто вручив.

— Саме тоді у мені народжувався нове, релігійне почуття, я з подивом прислухався до нього, боячись утратити, — відмітить згодом.

У той період формується новий світогляд художника, у творчості з'являються нові теми: портрети Київських і Галицьких митрополитів (33), серії “Українські святі”, “Хресний шлях до України”, живописні полотна “Благовіщення”, “Моління про чашу” та інші. Він у своїй роботі звер-

2006 року В. І. Лопату прийняли до Національної спілки письменників України.

А нещодавно Василь Іванович передав листа своїм друзям-землякам:

“Як мені прикро, як боляче, що звертаюсь до вас письмово, що не можу потиснути ваші руки, подивитися в очі, обмінятися новинами, обговорити наші загальні проблеми. Зла, безжална хвороба захопила мене далеко і не відпускає. Я рвуся душею, лину думкою до Києва, до Дніпра, до Чернігівщини, до Нової Басані, до всіх вас... У мойй зловісній хворобі мене не так засмучує біль і неміч, як неможливість ходити по мойй землі, бути серед мойй людей, чути мою мову, розділяти долю мойй народу...”

Там, далеко за океаном, живе Василь Лопата думками про рідний край, дорогих серцю людей. Отож не дарма Україна не забуває свого вірного сина, патріота, непересічну творчу особистість, посилюючи до нього свої думи-журавлі. Летять вони у далекі краї, несучи на крилах для українського художника і письменника привіти від друзів, родичів, односельців. У цих незвичайних пташок на чужині вже багато літ є свій вирій — це його ширі спогади, теплі сни.

Несторові Чиру — 75

Левко РІЗНИК,
м. Львів

У місті нафтовиків на Прикарпатті в Надвірній уже звиш 50-ти років трудиться славний нафтовик і поет Нестор Іванович Чир. Із нафтовим промислом він скінчив 2003 року, вийшовши на пенсію, але добувати “тонни словесної руди” успішно продовжує, про що свідчать його нові поетичні збірки позапенсійного рубежу — “Паморозь дивного світіння”, “Калиновий спалах”, “Акорди срібної печалі”, “Білі слюзи снігу”. Про успішність засвідчують і слова академіка Володимира Качкана з його післямови до збірки “Акорди срібної печалі”: “Поет надто індивідуальний, але це не тотожне з егоцентричною замкнутістю... Тут кожна строфа рафінована, ніби висіяна із стоваріантних її еквівалентів”. Він, безумовно, з планети класичних традиціоналістів. З одного боку, достеменно знає традиції... З другого, творить власний філософсько-естетичний дискурс реального й ілюзорного... У словесному оркестрі кожне слово на місці, немає нанизування афористичності, метафоруризму”. “І ще не менш важливе: від його поезії і не дихне моралізаторство...”

Так, ні “моралізаторства”, ні нарікань чи трагічних мотивів... Хоча має на це право, — з огляду на лихо, яке супроводжує поета в житті чи не звиш тридцяти років, що цій постаті надає і подвижницьких рис. Звичайно, недуга — це не ідея, во ім’я якої людина йде на подвиг. Коли недуга спіткає, то робиться усе, щоб її позбутися. Але буває так, що боротьба з недугою затягується на роки, тоді виникає чітка альтернатива: або чоловік обвалюється в прірву страждань, нарікань і пропадає, або рішуче стає “проти рожна перти” й недугу “замовчує”, як поганого сусіда, — не дивиться в той бік, коли сусід виходить із хати...

Нестор Чир, на щастя, вибрав друге. Невідомо, чи він замислювався, що повторює подвиг великих Галичан: Івана Франка, що десятки літ терпів тяжкої форми артрит; митрополита Андрея Шептицького, що п’ятнадцять літ провів у інвалідному візку, — які, попри недуги, не втрачали сили духа й гідно виконували свої величні місії. Проте виходить, що повторив... тридцять літ ледве володіючи ногами, з періодичними болями в хребті. Мало того, що сам “рафінував” поетичні рядки, максимально довершуючи їхню тональність, стилістику, щоби не давати права нікому зі знайомих “співчуваючих” “заїкатися” про його твір з поблажливостю, то й енергійно зорганізовує довкола себе, в літературній студії “Бистринь”, молодих творців художнього слова не тільки Надвірнянщини... На нинішній день завдяки зусиллям Нестора Чира в творчому доробку літстудії понад 40 поетичних і прозових книжок, п’ять літстудійців стали членами НСПУ. Він упорядник і редактор та співавтор літературних альманахів літстудії — “Жниво на стерні”, “Купальська злива”, “Літоплін над Бистрицею”, “Сонячні обрії слова”.

Мало цього, затята на боротьбу душа жадала проявити себе й на громадсько-політичному полі, — тим паче, що поет мав із чим йти до людей на довірчу бесіду — “рафіноване” поетичне слово. Чотири рази прикарпатці обирали поета депутатом Івано-Франківської обласної ради в часи становлення Української держави. Поет, незважаючи на прикрощі від недуги, всі роки був чи не найактивнішим, найрухливішим депутатом, який ніколи не змовчав, не сховався за свої біди, коли доводилося відстоювати інтереси виборців чи покласти вагому цеглину в будівлю “Української хати”. На нинішній час він громадську працю з політикою зосереджує своєю активною участю у Всеукраїнському товаристві “Просвіта” ім. Т. Шевченка.

Тож і шкода місця на газетній шпальті для перерахування всіх орденів, медалей, грамот, що ними відзначений діяч за свої заслуги; ліпше нехай натомість читач має змогу ширше ознайомитися з деякими його поезіями й переконатися, що поет Нестор Чир воістину гідний шани і найкращих зичень у його ювілейний рік — не лише від близьких друзів, а й від усієї культурної громади України.

До матері завжди дорогою земною
несли мене літа між різних дивовиж.
...Ніколи я не був ні Римом, ні Москвою,
моїми не були ні Лондон, ні Париж.

Я просто із села, із білого Поділля,
де синяву небес підперли ясени,
де ранки осяйні, мов рушники весільні,
а вишні, як дівчата, квітнуть щовесни.

Там соняхи, немов дитячі каруселі,
пісні ланів летять у світлу вишину,
мережива зірниць — рубінові морелі —
натхненно дихають у сонну тишину.

І хоч давно люблю Карпати, серцем зримі,
над Бистрицею місто, а проте,
ведуть мене стежки не до чужого Риму,
а крізь життя в моє Поділля золоте.

Пісня

Мені хтось раптом перейшов дорогу.
Була то пісня, як широкий лан.
Я пригубив до вуст той срібний жбан,
Тамуючи досаду і тривогу.
Стояв надвечір тихий і сумирний,
Небесні дзвони відчиняли рай.
А пісня в душу, наче водограй,
Вливалася через пороги й вирви.
І так мені робилося велично,
Що розквітали зорі доокіль.
Я обіймав минувшину віків
І цілував майбутніх років личко.

Цей білий світ, як біле божевілья,
Як білих снів непрошена хода.
Я в ньому дощ. Я в ньому сніг. Я вільна
Й така шалена Бистриці вода.

Я з ним побув вже трохи в тиші стиглій,
Бував ніким, деколи — таким.
Життя не раз лишало мідні стигми
На тілі долі воротком вертким.

Та я люблю цей світ, такий химерний,
Такий сумний, але веселий теж.
Гривасті коні карих літ майстерно
Несуть мене у голубу безмеж.

Чого тобі, моя тривога?..
Оглянься на мої роки —
там світ, мов течія ріки,
як недопройдені дороги;
і біла зграя лебедина,
і голос долі за дверми,
й зорею блима із півми
сльоза матусі, мов перлина.
Тому в порі осінньо-строгий,
де світла більш, ніж чорноти,
тобі мене вже не знайти,
моя розбещена тривога.

Отож ти є. Ти є на цьому світі,
Як неба синь, як сонячне тепло.
Твої уста палкі, напіврозкриті
Мене бентежать часові на зло.

Дороги наші лютим градом биті
Нам їх збороти вистачило сил.
Вітри сікли нас злі, несамовиті,
Та ми шептали: Господи, еси...

При будь-якій непрошеній пригоді
Ті завжди світиш, як зоря на сході,
І грієш душу спалахом ясним.

Мені в твоєму храмі добре й дивно —
Там голос твій бентежно-переливний,
І я у нім, як вічний пілігрим.

Нестор ЧИР

Ще день прожито... ще — і так надалі
числом незримим падають до ніг,
неначе листя, наші дні оспалі,
і жодного ніхто ще не зберіг.
Будуєм храми (й не лише в уявах),
шукаєм Правду в давніх письменах,
і часто підсолоджуєм в забавах
гірчине життя, де кривда потайна.
Ідем, було, в збіговиська облудні,
а по святах відвідуєм церкви.
То воскресаєм з мертвих неосудні,
то знов пірнаєм в блуд без голови.
А дні летять в проблемах і дилемах,
у марноті ніякій — сіре тло.
... Ось Слово вкрали — то тяжка проблема,
оте, що біля Господа було.

Ще провесінь рання, а в груди вдаряє озоном,
на Бистриці мляво рушають набухлі льоди,
а довгі бурюльки добірними
краплями дзвонять
і легіт карпатський ганяє хмарин череди.

Я віршик-самітник... Я слова
живого невільник...
Весною п’янію у тиші оспалих узлісь.
Розкинуло крила небес дивовижне привілля,
а я обертаю планети сонливої вісь.

Деся там, в неокраї, ніхто не чекає на мене,
один я в просторах між зір і холодних світів.
Лиш поруч зі мною твое
променисте наймення,
кохана моя, і політ подивованих брів.

Реальність

День на замку. Ще рано. Ще не час.
Дню царювати серед велелюддя.
Щось знову станеться сьогодні, як не раз,
Як всі віки. І ми це перебудем.

Переживем цунамі, ураган,
Вулкани, зсуви... І нервові стреси...
Навіщо світу цей сумний екран?
Хто відповідь: в чиїх це інтересах?..

Йому би дрібочку любові і тепла,
Перлину сонця й радісну дитину...
А час летить, немов стрімка стріла,
І день уже відмірює хвилини.

Хтось скривдить маму, хтось ударить пса,
А хтось загляне до чужої спальні...
Світ все накреслив. Світ все написав
Крізь гони літ і відстані печалі.

І знову буде рейвах і базар,
Деся лють розтопче паросток любові...
...Мені себе у цьому світі жаль,
Мов зламану галузочку вербову.

Доторкнуся до тебе римою
зримою і незримою,
золотими у снах світанками,
ніжним леготом чи серпанками
місяця повновидого.
Доторкнуся таємним видом,
синіх туманів пряжею,
ними долю свою розраджую,
аби було тобі та й радісно.
Зорями, мов прикрасами,
доторкнуся, щоб ти світилася,
серед мрій не загубилася.
Неприхованою слюзиною
доторкнуся, а ще провиню,
клекотом днів в неспокої,
неокраями світлоокими,
ночі п’яркої стогоном...
...Доторкнуся вустами строгими,
коли серцем палким стихаю я,
Жінко моя кохана.

До друзів

Вже доля моя без дверей і воріт,
То й лихо, як в дім свій, приходиться
до мене.
Нарвіть мені, друзі, світанків
нарвіть,
Котрими завітчане літо зелене.

Над прірвою стану, де ластівки
тінь,
В молитвах тривожних торкатиму
крильця.
Нарвіть мені, друзі, отих
воскресінь,
Котрими душа без промов
освятиться.

Стомився я доста і серцем приліг
Спочити, де пахнуть смереками
ночі.
Нарвіть мені, друзі, весільних
доріг,
Котрими піду до любові охоче.

Якщо я заплачу слюзою бджоли,
То, може, загою негоєні рани.
Зірвіть мені, друзі, зорі перелив,
Котрим я зігрію холодні тумани.

Задзвонять небавом на тишу роки,
Відкриється брама небесної далі.
Зірвіть мені, друзі, погіддя ріки,
Котре би забрало щемливі печалі.

Твое волосся пахне чебрецем,
Твій голос милий, як бальзам на рани.
А за вікном приглушеним плачем
Зайшлася ніч і спокій мій туманить.
Сто тисяч літ з тобою проживу,
Із ста криниць нап’юся див Любові,
Аби лишень у снах і наяву
Твої уста всміхалися медові.
Коли слюзою скапає свіча
І згасне день в останнім зойку щему,
Я поцілую край твого плеча
І відлечу до Вічного Едему.

Не згадуй — більш повторення не буде,
на цій землі повторний тільки гріх,
хоч тінню незворушною прибуду
душа лягла на полотно доріг.
Отих доріг, які вели до мрії,
де нас з тобою мовби й не було.
Довкіл свята і будні осеніють,
заосеніло і моє чоло.
Лиш добрий Янгол, мов правічне диво,
ковзне по серцю золотим крилом,
і мить одна, яскрава і правдива,
зорею зблисне за холодним склом.
Втамується тоді вогонь у грудях,
на сон блакитний ляже чистий сніг.
... Ти не вертайся — повторення не буде,
на цій землі повторний тільки гріх.

Олександр ПИРОГОВ,
м. Радомишль

Митець зі світовим ім'ям

й пошуками українського стилю. Василь Томашевський добре знав, що “мова художня і мова духовна, то два крила, на яких споконвіку тримається мистецтво”.

І творив. Творив безкорисливо, не прагнучи збагатитися матеріально. У п'яти великих федеральних містах Канади численних пасажирів зустрічають новітні технологічно зручні й комфортабельні аеропорти, створені працею невтомого земляка. За проектами Томашевського зведено багато інших громадських споруд — поштами, студентські гуртожитки, будинки лісництва у національних парках, митниці, меморіальні та сакральні будівлі, серед них такі значні, як римо-католицька церква Святого Івана Хрестителя в Оттаві, проєкт української греко-католицької каплиці Св. Вікентія, художнє оздоблення резиденції гене-

рал-губернатора Канади та інші. Роками виношував Василь Григорович заповітну мрію про будівництво в столиці Канади величного храму для спілкування і духовного єднання української діаспори. Добре розуміючи складність цієї проблеми, він глибше вивчає культуру минулого, багато працює поза державною службою, безкоштовно. Розробив проєкт парафіяльного центру Української православної громади Успіння Пресвятої Богородиці і з усіма робочими кресленнями та малюнками подарував громаді. І здійнялася до неба висока душа храму. І є в ньому все, що довелося побачити сирійському мандрівникові архидиякону Павлові Аленському в козацьких церквах середини XVII ст.: “...спорудили соборні церкви, створили благоліпні ікони чесні і божественні іконостаси та хоругви...” Бачимо в оттавському храмі неабияке творче натхнення автора, напружений пошук нових виразних художніх засобів. Центр української православної громади містить залу засідань, театр, бібліотеку, класи для української недільної школи, приміщення для обідів і банкетів та ін. Храм Успіння Пресвятої Богородиці розташований на другому поверсі. Переступивши поріг, потрапляємо в царство “порядку і світла” (за словами Аристотеля, двоє принципів внутрішньої краси). Під час будівництва комплексу для вирішення деяких проблем щодо реалізації проєкту до творчої роботи приєднався архітектор — художник Юрій Кодак. Хвилювало В. Г. Томашевського питання художнього збагачення

церковно-релігійних актів і процесів. І теми народного зодчества, різьбярство, килимарство, що донесли до нас красу і силу таланту безименних митців. Василь Григорович розробляє свої зразки декоративно-сюжетних металевих та інших хоругв, насичених поетичними асоціаціями козацьких походів часів національно-визвольної війни українського народу. Виконані за малюнками з цінних матеріалів чотири хоругви дарує церкві.

Скарби створюють живі люди. Вони не можуть не залишити по собі багато різнобарвних слідів активної діяльності культурної і духовної. Для Василя Томашевського розлука з рідною землею лише загострювала його любов до Вітчизни. Через це, мабуть, так чутливо він сприймав всі наші болі. Як і вся українська діаспора Канади, радо зустрів звістку про проголошення незалежної України. Він написав, звертаючись до творчої інтелігенції України. “Маю глибоку пошану до нашого поета і політичного діяча Д. Павличка, але не зовсім погоджуюся з його словами “Вже воскресла Україна...” Україна ніколи не була мертва! Довгі роки, напившись чужої отрути, вона була тільки приспана. Слова етнографа Чубинського — “згинуть наші воріженьки, як роса на сонці...” — не мають у собі практичного сенсу, бо такого на світі не буває. Наші “воріженьки” почувають себе нівроку, знаменито і не помиляють гинути. Щоб це сталося — треба якось їм допомогти. Але нема кому це зробити і... не треба. Насмуляють і душать складні пробле-

ми. Дорогенькі поети України! За вами тепер останнє слово. Принесіть ваші творчі самоцвіти на окрасу княжної діадеми нашої Матері України. Нехай вас окрилить правда, краса і сила, а божественна муза хай “шепне вам на вушко” золоті слова нового національного гімну України. Уже час! Я переконаний, що Президент і Верховна Рада України виберуть найкращий варіант і дадуть своє благословення”.

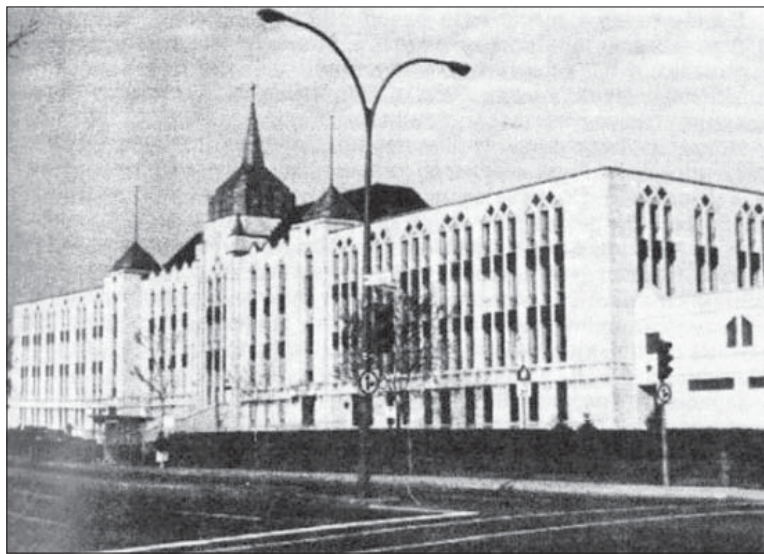
Він не зміг приїхати на Батьківщину і через похилий вік, і через важку хворобу дружини.

Василь Григорович Томашевський — людина великого заряду, творчої енергії, завжди був готовий творити добро людям. “Усі дорожні зерна, що дала мені наша улюблена альма-матер — УАМ, — я посіяв на далекій океанській землі. Все посіяв — нічого не пропало. Майже все зійшло і виросло. Тихесенько в душі оплакую, що не судилося засіяти хоч невеликий лан на нашій, на своїй землі.”

Улітку 1994 року в стінах альма-матер В. Томашевського булолюдно і гомінко. Професорсько-викладацький колектив української академії мистецтв зібрався, щоб схвалити рішення вченої ради про обрання свого славного вихованця, випускника кінця 30-х років почесним професором Української академії мистецтва, привітати з ювілеєм та побажати сили, наснаги і завершення всього задуманого.

Помер Василь Томашевський 25 лютого 2002 року.

Та все ж він повернувся в Україну своєю багатющою спадщиною, щоб ще більше збагатити наші духовні надбання. Повернувся, щоб залишитися в пам'яті земляків величною постаттю, титаном світової культури.

Католицька духовна семінарія. Монреаль, 1958

Аеропорт у Монреалі, зведений за проєктом В. Томашевського

Христина БЕРЕГОВСЬКА,
мистецтвознавець

Повний архів Святослава Гординського — назавжди в Україні

С. Гординський — поет, перекладач, літературознавець, художник і мистецтвознавець. Значний поступ у дослідженні спадщини митця відбувся після тісної співпраці з родиною художника. За заповітом, творчий архів С. Гординського і частково малярська творчість мали бути передані Україні.

Під час перебування в Україні 1991 року митець передав деякі свої малярські твори Національному музею, а фрагменти рукописної спадщини Б.-І. Антонича Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника НАН України. Маєстро мріяв, щоб його архів та бібліотека стали набуток українського народу й зосереджувалися у Львові. Цей задум, згідно із запо-

вітом видатного майстра культури, здійснювався в кілька етапів.

2005 р. графічні малюнки через Романа Лубківського передала до Львова Лариса Гординська (молодша донька).

2011 року в Українському музеї в Нью-Йорку з нагоди 105-ї річниці від дня народження Святослава Гординського відбулася ретроспективна виставка його багатогранної творчості. Доньки Лада і Лариса передали решту спадщини батька через Романа Лубківського і Христину Береговську. Частину творів львів'яни перевезли до Національного му-

зею ім. А. Шептицького у Львові ще 2011 року.

Завдяки добрій волі доньок Гординського, родини брата Володимира, Генконсульства України в Нью-Йорку та Департаменту зв'язків закордонного українства й культурно-гуманітарного співробітництва МЗС України — архів Святослава Гординського відтепер стане доступним для наукового вивчення.

А 7 березня цього року Роман Лубківський і Христина Береговська передали архів Національному музею ім. А. Шептицького — це ескізи до монументальних

розписів і мозаїк, рисунки, листи, чернетки статей, окремі видання з власної бібліотеки, прозірки та фотографії, а також колекція медалей скульптора В. Масютина. **Окраса збірки — монументальний графічний портрет Митрополита Андрея Шептицького, виконаний О. Новаківським.**

Тож Україна отримала базовий матеріал для видання повної творчої спадщини митця. Актуально і важливо сьогодні довести значну роль С. Гординського як інтерпретатора ідей і практик українського та світового мистецтва.

Вдячні за бібліотеку газети

Ніна ГЕЙКО,
м. Стаханов Луганської обл.

Шановна редакціє! Хочу підтримати вашого дописувача Дмитра Лисенка з села Спаське Соницького району Чернігівщини за його листа “Книжки з бібліотеки “СП” (газета від 28 лютого ц. р.). Щоразу, приїжджаючи до дітей у Київ, відвіду редакцію своєї газети “Слово Просвіти”, секретаріат Товариства “Просвіта”. Хочу подякувати за отримані від вас безцінні подарунки, які везу у Стаханов. Ось і цього разу привезла 20 книжок, виданих “Просвітою”, за що щиро дякують усі наші просвітяни.

Листаю “Духовні обереги рідного краю”, на обкладинці портрет Петра Тронька. А він же мій земляк, із Харківщини, з Богодухівського району, між його селом Заброди і моїм Сінне всього 3 км. В ушавленого краєзнавця і моєї родини багато спільного — вони всі страждали під час голоду. В моєму роду тоді померло 20 осіб, працюючих Шевченків і Калінінчиків, вихідців із Черкащини.

Читаю публікацію Євгена Букета “На схилах Дніпра постане Каменяр”, знаходжу тут ім’я онука Каменяра Роланда Франка. І пригадала 1956 рік, коли, навчаючись у Харківському університеті, обрала для курсової роботи тему “Сучасники про Івана Франка”. Тоді ще не було книг на цю тему,

підштовхнула ж мене до такої теми публікація в газеті “Літературна Україна” за квітень того року “Сучасники Каменяра розказують”. Виписала імена тих, хто розповідав про Франка, і написала їм листи з проханням розширити й надіслати мені свої спогади. Листи цих добрих людей зберігаю й сьогодні. Доцент Є. Давидяк розповів, як він ще учнем гімназії був присутній на суді, де звинувачували Франка як редактора часопису, і як мужньо тримався письменник на цьому процесі. Надіслав два листи спогадів зовсім уже старенький Денис Лукіянович, який ще й запросив мене, “товаришку Ніну”, виступити в програмі київського телебачення. На жаль, “товаришка Ніна”, бідна студентка з сім’ї колгоспників, не змогла через брак коштів поїхати до Києва. А ось листівка від М. Яцківа, який підказує мені, де можна знайти його опубліковані спогади.

Лист від доцента зі Львова Яким Яреми, який пише: “Я на 30 років молодший письменника. Познайомився з Франком тільки у 1912 році, провів у його товаристві кілька годин... Я говорив про те, який ідейно-виховний вплив мав Франко на нас, учнів Перемиської гімназії, у 1896—1903 роках, зокрема, його “Каменярі”, “Вічний революціонер”.

За ту свою курсову роботу я отримала відмінну оцінку і ре-

комендацію розширити її до дипломної. Але для цього потрібно було поїздити Франковими місцями.

Та моя курсова на тому не закінчилася. 2006 року відзначали 150-річчя з дня народження Івана Франка. Матеріал про його онука Роланда додала до тих згаданих листів і відіслала в Харків, де він був опублікований у газеті “Слобідський край”.

А нині, завдяки публікації Євгена Букета, виходжу на прямий зв’язок з Роландом Тарасовичем Франком. Ми домовилися, що моя курсова завдовжки в 50 років закінчиться, коли цієї весни привезу цінні матеріали для майбутнього музею Франка.

Хочу подякувати Євгенові Букету і всій редакції за таку бібліотеку і статті. Дещо про краєзнавство. 1951 року у нас у Стаханові (тоді Кадіївці) цілий місяць жив і лікувався у свого друга-хірурга Остап Вишня. Збирав матеріали для “Шахтарських усмішок”, ходив на полювання, виступав перед людьми, мав подарунки від шахтарів, фотографувався. Але чомусь ніде не згадують про цю сторінку життя письменника. А я маю фото тих часів, товаришувала з дружиною і донькою письменника, Ми разом задумували меморіальну дошку на честь письменника, вона вже встановлена. Хочеться поділитися й цими матеріалами.

«Не цураймося, признаваймося, бо багачко нас є...»

Валентина СЕМЕНЯК,
член НСПУ

Отримавши в дарунок книжку української письменниці Надії Данилевської “Роде наш, прекрасний”, дуже втішилася. Адже зроблено гарний і виважений поступ у дослідженні кількох великих родів авторки і по батьковій лінії, і по материній. Шкода лише, що мізерним накладом.

У книжці на 188 сторінок, виданій коштом родини, ретельно зібрано інформацію про рід Данилевських і Жовтиків із села Хибалівка Куликівського району Чернігівської області та Жуковських і Євтушенків з Умані Черкаської області. В основі видання документально-художні оповіді-спогади про живих і померлих родичів кількох поколінь. У книзі вміщено світліни родичів і знакових місць, пов’язаних із родинним житлом, похованнями тощо. Влучні та промовисті назви розділів: “Бабусяна скриня” та “Дідусеві хрести”.

Винесені в епіграф рядки з народної пісні “Не цураймося, признаваймося, бо багачко нас є...” — символічний ключ кожного українця до резервуара пам’яті, який перебуває в інформаційному полі Землі. І доступний він кожному з нас тільки якщо змалку навчені шанувати батька і матір. А коли це є, то тоді у певний час спрацює ген спадкової пам’яті і в нас з’являється природне бажання отримати відповіді на запитання: “Хто я? Звідкіля мої корені?”. І що це так, уже з перших рядків підтверджує авторка: “Адже і звичай говорить нам про потребу знань родоводу до сьомого покоління. Лю-

дина, сповнена такими знаннями, називалася культурною незалежно від того міська вона чи сільська”. А й справді, чи замислювався колись хтось із нас, чому в українців є такий вираз: “Пам’ятати до сьомого коліна”? Ця фраза упродовж віків викристалізовувалася в нашому народі не просто так. Вона таїть у собі глибокі ведичні знання, які вже існували ще до виникнення основних світових релігій. Недарма ж кажуть, що “Веди — це шепіт Бога, який записали мудреці”. Між тим, велику підказку дає сакральна цифра сім. Сім головних енергетичних центрів, які має людина, природно мають отримувати “живлення” не лише від енергії Землі (Інь) та енергії Космосу (Ян), а й від енергії Роду. Родовий потік могутній саме тоді, коли в ньому зливаються в один Великий Потік сім окремих родових потоків. А якщо наші сучасники не всі пам’ятають, що було після діда та прадіда, то звідси можна зробити ще цікавіші висновки. Всі природні структури створені так само, як і людина, мають сім основних енергетичних центрів. Логічно вони мають отримувати “живлення” із вищезгаданого резервуара людської пам’яті. А якщо вона куценька та бідненька, то тоді стає зрозумілим, звідкіля беруться автори сумнозвісних “мовних” законів. Можна лише здогадатися, що в останніх відсутнє будь-яке родове живлення.

“Я пам’ятаю бабусин сад. Він був весь у квітах: зірочках і жоржинах, які були вищі за мене. В саду росли старі груші, яблуні та молоді вишні. Вишні ми рвали на кисіль чи вареники. При то-

му бабуня Даруня говорила, щоб на вершечки не лазили і ягід там не обривали, а залишали для божеї птиці”. Кілька речень, а яку важливу інформацію доносить до нас автор.

Нагадування про один із важливих принципів загальнолюдської моралі: любити довколишній світ і все живе в ньому. І навіть живий дотик до живих пшеничних зерен у дитинстві дав поштовх до розуміння і усвідомлення в майбутньому “святості цього символу”. Батьківські традиції сприяли тому особливо: Різдво, коляда (а було ж на той час під заборону). “Далеко не зразу я зрозуміла, що в батька й матері було міцне родове почуття до вічних понять: Бога, Землі, Батьківщини”.

Вкладені у книжку розгорнуті мапи з родовими деревами вражають розмаїттям кількістю прізвищ, які несуть у собі велику інформацію не тільки про людей, а й про землю, де вони жили, живуть і житимуть. Вдивляючись у сімейні фото на сторінках книжки і мимоволі згадуються прислів’я “Наш рід добрий на плід”, “Шануй батька і неньку — буде тобі скрізь гладенько”. Книжка Надії Данилевської — добрий поштовх для того, аби й собі взятися за дослідження свого родоводу. Бо якщо кожний із нас заглибитися в історію своїх родових коренів, то зробить дуже велику справу, адже з історій наших родів твориться історія великого народу. А якщо це так, то справляється слова Пантелеймона Куліша: “Рідне слово, рідний розум, рідна й правда буде”. Творімо нашу рідну історію разом. А книжка “Роде наш прекрасний” — гарний приклад для наслідування.

Краєзнавець — на варті оборонних вез нашої пам’яті

Тетяна БІДЗІЛЯ,
м. Бережани Тернопільської обл.

Бережанець-краєзнавець Богдан Тихий представляє нам збірник власних віршів, перекладів, пісень і фольклорних записів під образною назвою “Срібні струни душі”. На 160 сторінках книжки є й ілюстрації, графічні роботи Андрія Кіся, Анни Сосовської, Анни Худіцької, Галини Тремби, Осипа Величка, Євгена Удіна та з книги пісень Романа Купчинського “Ми йдемо в бій”. У “Примітках” можна довідатися, де, ким, коли і в кого було здійснено фольклорні записи.

Фольклор тут цікавий, унікальний. Приміром, “Капітан на Підгір’ю (балада про Довбуша)” записано 1991 року в селі Глибоке на Івано-Франківщині від Дмитра Костишина, 1924 р. н. Багато записів здійснено і в інших населених пунктах Прикарпаття, Тернопільщини, а також Словаччини (окрест Гуменне) від Миколи Сичака (“Ой Довбушу, Довбушику”, “Бігом, хлопці, бігом”, “Стоїть во-як над водою” та ін.), Яна Легдана (“Ходила Маруся”, “Кличе мама доню вечеряти”, “Там сиди” і т. ін.). Фольклорні записи Б. Тихий поділив на обрядові (календарно-обрядові й весільні), про кохання та розлуку, побутові пісні та балади (родинно-побутові, соціально-побутові: історичні, вояцькі, стрілецькі, повстанські, тюремні, емігрантські, жартівливі та дитячі).

Загалом творчий доробок автора плідний: “Берег моєї любові. Антологія творів про Бережани (перекази, легенди, спогади, поезія, проза, пісні)”, “Лисоня. 1916—1996 рр. (документи, спогади, щоденники, листи, знімки, поезія, пісні)”, “Золотий листок осінній. Вірші, переклади, пісні”, “Золота земля Опілля (легенди та перекази

Бережанщини”, “Легенди Бережанського замку”, низка путівників, буклетів, серії календарів про Бережани, Богородчанський район Івано-Франківської області, де Б. Тихий колись проживав, тощо).

Заступник директора Державного історико-архітектурного заповідника в м. Бережани, краєзнавець Богдан Тихий — із когорти тих завзятих неординарних людей, котрі здатні піклуватися не тільки про власний добробут і благополуччя, а й усією душею вболівають за престиж рідного міста. Ліричний поет-пісняр і художник, редактор і видавець, активний громадський діяч і публіцист, автор гербів і прапорів, ініціатор відкриття пам’ятників, створення Державного історико-архітектурного заповідника, колишній депутат міської ради Б. Тихий одержав чимало заслужених нагород, зокрема й звання “Почесний громадянин міста Бережани”, дипломи й грамоти за багаторічну сумлінну працю, особистий внесок у розвиток історико-архітектурної спадщини України. Але найбільшою нагородою, безперечно, стане вдячна пам’ять нащадків за його невтомну працю, щедрий дар любові до рідної землі.

Вірно служив Україні

На 87-му році життя перестало битися праведне серце великого патріота України, публіциста, автора книжок “Люби Україну”, “Народився в Україні, Україні і служи” та ін., натхненника, організатора, першого голови Новокаховського осередку ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Гната Юрійовича Біжика. Україна втратила вірного сина, палкого будівничого української України, а друзі — незрадливого і вірного товариша-просвітянина.

Гнат Біжик народився 26 грудня 1926 року в селі Журавині тодішнього Лиського повіту (тепер Польща) Львівського воєводства. Тут до 1939 року активно діяла “Просвіта”, патріотичну роботу серед селян проводили члени ОУН. Тому це село дало цілу плеяду борців за кращу долю України, серед них і Гнат Юрійович. Батьків і рідних Гната Біжика, які зазнали переслідувань від німецького гестапо і від радянського НКВС, як і інших мешканців села Журавин, переселили в Михайлівку на Херсонщині у зв’язку з радянсько-польським обміном територіями 1951 року. З 1946 року працював у Смілянській семирічній школі Дрогобицької області спочатку вчителем, а потім директором. Із 1950 до 1953 року

— служба в армії, офіцерські курси, партійна школа. З 1953 до 1963 працював у Михайлівській восьмирічній школі спочатку директором, а потім завучем, із 1963-го — у Новокаховській школі-інтернаті № 1. Останні роки мешкав у Новій Каховці, де з одностудійцями заснував у 1990-х роках осередок “Просвіти”, боровся за відродження України в цьому зросійщеному краї (у місті до 1990 року не було жодної української школи). Під його керівництвом просвітяни досягли помітних успіхів.

Вічна пам’ять цій прекрасній людині, визначному патріоту!

Просвітяни

Петро АНТОНЕНКО
Фото Олександра ЛИТВИНЕНКА

Тіні Сокиринського парку

Сокиринці — глибинка за мірками навіть не всеукраїнськими, а й обласними. Один із віддалених південних районів Чернігівщини — Срібнянський, мало не за 200 кілометрів від обласного центру. Але два століття тому була де-що інша історія з географією. Неподалік — славне полкове козацьке місто Прилуки. Тому нічого дивного, що саме в старовинному мальовничому селі Сокиринці прилуцький полковник Павло Галаган заснував нині знаменитий на всю Україну (тим, що зберігся) Палацово-парковий комплекс. У 1823—1829 рр. він спорудив тут за проектом архітектора Павла Дубровського величний мурований палац на 60 кімнат. Водночас відомий фахівець садово-паркового мистецтва з Австрії Бістерфельд розбив навколо палацу великий ландшафтний парк з альтанками, церквою і каплицею, гробою, мостами.

У палаці була велика мистецька галерея (згодом вона стала основою для заснування Чернігівського художнього музею), унікаль-

на колекція посуду і зброї. Тут діяли кріпацький театр і хор. Через це Сокиринці колись називали “українським Парнасом”. Тим більше, що тут бувало багато видатних людей України, зокрема і Тарас Шевченко. Мандруючи Україною і описуючи її історичні пам’ятки, Тарас Григорович побував тут 1845 року.

До головного фасаду палацу йде парадний в’їзд — широка алея завдовжки 400 м. Із протилежного боку палац плавно сполучається з парком. Гордістю цього комплексу є не лише сам Палац, а якраз і цей Сокиринський парк — пам’ятка садово-паркового мистецтва державного значення. Основою парку колись став ліс із віковими деревами. Нині тут близько 40 порід дерев. Парк складається з припалацової частини, пейзажної (60 га), що відкривається за палацом і по схилу спускається до ставу (10 га). Збереглися двоохотрічний платан, дуби, яким по кілька століть, Шевченків явір. Колись ландшафт доповнювали паркові споруди: дві альтанки (одна з них

— ротонда 1829 року — збереглася), церква з дзвіницею, каплиця, колодязь, гробля, містки (Готичний мілює око й нині), скульптури. Складовими парку є ставок, викопаний по течії річки, “Свята долина” — видовжена галявина з крутими схилами.

Сокиринці — ще й батьківщина видатного кобзаря України Остапа Вересая. Поруч, у Калюжинцях, він народився, з Сокиринцями пов’язане все його життя, тут він похований. 1959 року в Палаці було відкрито історико-етнографічну кімнату кобзаря. Згодом її перетворено на історико-етнографічний музей при Сокиринському аргарному ліцей, розташованому зараз у Палаці. А поруч із Палацом, у парку, встановлено красивий пам’ятник Остапу Вересая.

Сокиринці природно стали одним із популярних туристичних об’єктів України. Але й проблем тут немало. Перша з них — юридичний статус. Зараз палацово-парковий комплекс є об’єктом комунальної власності обласної ради. Давно вже громадськість добивається, щоб цьому комплексу було надано всеукраїнський статус, щоб тут було створено державний музей. Для цього треба найперше переселити аграрний ліцей. Питання неоднозначне. Адже ліцей готує необхідні кадри для сіл, і не так просто спорудити новий заклад у цій сільській місцевості. Крім того, поки в палаці знаходиться навчальний заклад, велична споруда не порожня, тут не віє пустою, ліцей як може доглядає за палацом. І продовжує добрі освітянські традиції Галаганів. Ще до революції в Сокиринцях діяла створена ними сільськогосподарська школа. Та й загалом цей козацький, шляхетський український рід багато зробив для розвитку свого краю.

Якби ж то якийсь чарівник сказав, що сьогодні виселить ліцей, а завтра відкриє тут музей, було б чудово. Реальніший інший сценарій: прихвизація палацу якимись олігархами, що вже накидають оком на наші історич-

Сокиринський палац

ні перлини. Звичайно, палац під охороною держави як історична пам’ятка, але як у нас дотримуються законів, усім відомо.

Ще більш непроста ситуація із землею, територією палацово-паркового комплексу. Сам Сокиринський парк, на відміну від палацу, має всеукраїнський статус як видатна пам’ятка садово-паркового мистецтва. Але за комплексом закріплено лише кілька десятків гектарів території. Вона теж у розпорядженні обласної ради. Однак територія парку величезна, кілька сотень гектарів. Ними розпоряджаються різні господарі, зокрема й лісівники. А як відомо, у кількох нянюк дитина без догляду. І земельний дербан, та ще й таких мальовничих місць, може докотитися й сюди. Крім того, парк, як і палац, теж потребує реконструкції, догляду.

Можливо, варто було б відновити деякі втрачені з часом споруди. Насамперед хочеться згадати про церкву й каплицю, що колись були в парку. Потрясіння революції і громадянської війни обминули Сокиринці: селяни, з поваги до родини Галаганів, не кинулися трошити й палити їхню садибу, як це траплялося в інших місцях. Але у лихі 30-ті роки ван-

далізм торкнувся й цього маєтку. Особливо сумно, що було знищено культові споруди. Зокрема церкву в парку, яка була й родинною усипальницею Галаганів. Тут їх ховали не одне століття, бо за родинною традицією, хоч би де мешкали члени родини, на вічний спокій їх везли сюди. Так-от, очманілі вояки безбожники зруйнували й поховання родини, тіла останніх із похованих тут Галаганів були забальзамовані, тож вандалі викинули ці останки з гробниць і позбиткувалися над ними. Правда, кажуть, знайшлися і богобоязні люди, які потай перепоховали осквернені останки. З часом і ці могили у величезному парку загубилися. Чи не варто було б відновити поховання відомої родини? Ще не так давно деякі старожили Сокиринців могли б показати, бодай приблизно, місця того перепоховання. Але й цих людей уже теж нема. Ось так ми втрачаємо час, а невідомих поховань залишається багато.

Та й загалом Сокиринці поповнюють довжезний список напівзаниданих вітчизняних святинь, до яких у нас, невдячних нащадків, не доходять руки, святинь, перед якими ми у величезному боргу.

В історико-етнографічному музеї

Олександр ЛИТВИНЕНКО,
Чернігівська область
Фото автора

Блиск і злиденність «Покорщини»

У Козельці, що на Чернігівщині, є вулиця Розумовських. Так її називали не лише для увічнення пам’яті козацького роду, який прославив свою малу батьківщину, а ще й тому, що там є так звана “Покорщина” — найстародавніша садиба Лівобережної України. Науковці вважають, що її назва походить від прізвища полкового писа-

ря Івана Покорського, якому належала земля під маєтністю до 1744 року, коли цю садибу придбала Наталія Розумовська для свого сина Олексія і царівни Єлизавети. Приїхавши у Козелець, вони разом із двором почтом оселилися у цьому маєтку. Тож, за легендою, саме тут Олексій Розумовський підкорив серце дочки Петра І. А після їхнього таємного вінчання на ган-

ку панського будинку Єлизавета, за традицією, вклонилася, “упокорила” звичайній шинкарці Наталці Розумисі, матері Олексія.

За своєю історичною й архітектурною цінністю “Покорщина” не поступається знаменитим пам’яткам Козельця — полковій канцелярії, собору Різдва Богородиці, Свято-Георгієвському чоловічому монастирю, які також пов’язані з родиною останнього гетьмана України Кирила Розумовського. Збудовано садибу у стилі пізнього класицизму на невисокій терасі біля берега мальовничої річечки Остер. Колись навколо був прекрасний парк, поряд вишукані східці, які тягнулися аж до води. Неподалік — каретний двір і придворна церква. Але вони не збереглися до наших днів. Хоча основні риси первісного вигляду поки що цілі. 1975 року кіностудія “Ленфільм” знімала тут сцени до художнього фільму про долю декабристів та їхніх дружин “Звезда пленительного счастья” режисера Володимира Мотіля. Після зйомок, мабуть, ніхто садибою не опікувався.

Кам’яниця

Панський будинок

Нині стан цієї пам’ятки національного значення жахливий. Тут міг би бути чудовий музей. Але не судилося. Крізь дірявий дах тече вода, руйнуються залишки стелі та підлоги. Напівзруйновані запліснявілі стіни, велетенські дірки під фундаментом будинку, який стоїть без вікон і дверей... Владці різних рангів не

один рік говорять про виділення коштів, розробку кошторисної документації, пошук ефективних інвесторів для “Покорщини”. Та все це тільки слова.

Інколи здається, що назва “Покорщина” означає коритися невігланству, безпам’ятству... Коли ж ми припинимо так байдуже ставитися до своїх скарбів?

Надія КИР'ЯН
Фото автора

Анатолій Паламаренко: «Коли люди сміються, для мене насолода»

1 квітня у Національному музеї літератури України відзначали День гумору. Свято підготували Національна спілка письменників України та ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка.

Письменники готуються до виступу

Класик гумору Остап Вишня писав: “Пошли мені, доле, сили, уміння, талану, чого тільки хочеш, аби я хоч що-небудь зробив таке, щоб народ мій у своїм титанічному труді, у своїх печалях, горестях, роздумах, ваганнях, усміхнувся”. Саме про те, що гумор — справа серйозна, йшлося на святі.

Розпочала захід науковий співробітник музею Оксана Хлоп'яча: “Наша література як дзеркало відображає віхи непрості історії держави. Хоч як важко було українцям, вони завжди сміялися. На стендах перед вами виставлені “Енеїда” Котляревського, “Конотопська відьма” Квітки-Основ'яненка, лукаво усміхається з портрета Гоголь, день народження якого святкує сьогодні все прогресивне людство. У експозиції його “Вечори на хуторі біля Диканьки”, твори Степана Руданського, Остапа Вишні, Олександра Ковіньки, Степана Олійника та інших гумористів. І звичайно, нашого забутого Павла Глазового, пам'яті якого ми присвятили сьогоднішній захід. Він народився 1922 року, пройшов війну. В літературу увійшов завдяки своєму унікальному таланту. Його гумористичні твори постійно в репертуарі й відомих артистів, і аматорів, їх любить вся Україна”.

Про співпрацю з видатним майстром розповів народний артист України, лауреат Національної премії ім. Т. Г. Шевченка Анатолій Паламаренко:

“У прекрасному залі серед прекрасних людей ми вшануємо наших видатних гумористів, насамперед Миколу Васильовича Гоголя, який на весь світ прославив наше національне багатство: героїчне минуле, українські традиції. У моєму репертуарі — дві великі програ-

ми: “Вечори на хуторі...” і “Тарас Бульба”, з якими я їздив у найвіддаленіші куточки України і Росії. До речі, в Росії часто просили читати Гоголя українською мовою і я читав і українською, і мовою оригіналу”.

Прочитавши уривок із повісті “Тарас Бульба”, Анатолій Паламаренко розповів, що Павло Глазовий один із його найулюбленіших авторів, що його гуморески почав читати ще в дитинстві, з 1946 року. Після війни гумор допомагав виживати, школярів возили по селах з концертами. “Толя Паламаренко був головним сміхотворцем. Читав я тоді й Чехова, і Шолохова, Остапа Вишню та ін. Коли люди сміються, мають добрий настрій, для мене велика насолода. Зустрівся з Глазовим уже коли навчався в театральному інституті, на телебаченні. Він

був дуже милою людиною, ми здружилися. Тоді царствував на гумористичному престолі наш незабутній Андрій Сова. У нього своя манера читання, у мене інша. Але головне — результат, щоб люди сміялися. Деякі речі Павло Прокопович написав із моєї подачі, я розповідав йому бувальщини, а він робив із них літературні твори (“Геніальний кум” та ін.)”

Тема української мови, “нових українців” у Глазового одна з провідних, нині звучить надзвичайно актуально, як цей уривок: “Діячі всіляких партій, члени й активісти, // Улаштовують конгреси і збирають з'їзди, // Засідайте, викидайте гроші на наради, // Щоб пробитись, прощовхатись ліктями до влади. // В боротьбі за привілеї лізьте хоч на стіни, // Але втім не поминайте всує України. // Вас не буде й

Заступник директора музею Раїса Сеннікова вітає Михайла Прудника

нас не стане в цій безладній світі, // А Земля її нестиме по своїй орбіті. // Бо вона не знак на карті, а творіння Боже. // І новою чи старою звать її не гоже. // Що для неї колотнеча ваша політична, // Ви тут гості тимчасові, Україна — вічна!”

Головний редактор журналу “Перець” Михайло Прудник повідомив, що 1 квітня — день народження цього журналу зі славними традиціями, якому нині виповнився 91 рік. У ньому працювали і Остап Вишня, і Павло Глазовий та інші відомі гумористи. Павло Глазовий заснував у журналі дуже гарну рубрику “Страшне перо не в гусака”, яка стала надзвичайно популярною. Рубрика була задумана не для того, щоб просто посміятися, а щоб показати, якою смішною може бути людина, яка погано знає і не любить рідну мову. Рубрика успішно функціонує й досі. Про різні курйозні випадки нам пишуть читачі. Наприклад, коли нещодавно під

час негоди порвало електричні дроти, по місцевому радіо передали: “У понеділок буде підключення світла, всім електрикам сидіть на дроті”. Або оголошення на базарі: “Яблука вітчизняні. Виробництво Польща”.

Учні київських шкіл залюбки декламували гуморески Павла Глазового, а письменники Анатолій Качан, Василь Василяшко, Петро Осадчук, Вадим Скомаровський, Валентина Козак, Василь Довжик, Гриць Гайовий представили власні твори. Веселими народними піснями привітали учасників свята учні Шпитківської музичної школи Києво-Святошинського району.

Відповідальний секретар ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Микола Нестерчук подарував артистам від товариства українські словники, Анатолій Качан від Миколаївського земляцтва — книжки переможців цього річного конкурсу, присвяченого гуморині.

СЛОВО

Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА—2013

Вартість передплати

(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617, сторінка 71 в “Каталозі”

на 1 місяць	9 грн 37 коп.	на півроку	53 грн 37 коп.
на 3 місяці	27 грн 51 коп.	на рік	105 грн 54 коп.

Ви — зі “Словом Просвіти”, бо це — Ваша газета!

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступники головного редактора
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ соціальної тематики
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Відділ просвітницької роботи
Надія КИР'ЯН
270-55-57

Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛІМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН
278-63-69

Кореспондент
Уляна ВОЛІКОВСЬКА

Інтернет-редактор
Олександр ЛИТВИНЕНКО
279-39-55

Черговий редактор
Надія КИР'ЯН
Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Видруковано з готових фотоформ
у ТОВ “Поліграфцентр” у середу.

Наклад у квітні — 26 000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.

При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

